

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi (AMK)

2020

Noora Aaltonen, Katja Karro & Amanda Katvesoja

LASTEN KOKEMUKSIA SOPPAA JA SYMPATIAA - HANKKEESTA

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosionomi (AMK)

2020| 73 sivua, 5 liitesivua

Noora Aaltonen, Katja Karro & Amanda Katvesoja

LASTEN KOKEMUKSIA SOPPAA JA SYMPATIAA - HANKKEESTA

Tässä opinnäytetyössä selvitettiin lasten kokemuksia Soppaa ja sympatiaa -hankkeesta. Hankkeessa kuuden päiväkodin asiakasperheille tarjotaan päivällinen, mukavaa yhdessäoloa ja tekemistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia ja kuvata, millaiset asiat ovat heille tärkeitä, millaisia kokemuksia lapsilla on oman osallisuutensa toteutumisesta sekä vanhemman kanssa yhdessä vietetystä ajasta Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa hankkeen toiminnasta lasten näkökulmasta, jotta toimeksiantaja voi huomioida lasten kokemukset ja näkökulman hankkeen arvioimisessa ja toiminnan mahdollisessa jatkokehittämisessä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkimusmenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja piirtämistä. Haastateltavia lapsia oli yhteensä 8, joista 7 olivat 4–6-vuotiaita ja yksi 7-vuotias. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tulosten mukaan lapsille tärkeitä asioita hankkeen toiminnassa olivat leikkiminen, syöminen ja erilainen tekeminen, kuten piirtäminen. Lapset kokivat osallisuutensa toteutuvan henkilökohtaisena ja keskinäisenä osallisuutena hyvin ja osittain aikuisen ja lapsen välisenä. Lasten kokemuksiin yhdessä vietetystä ajasta vanhempansa kanssa kuului vanhemman läsnäoloa ja yhdessä tekemistä.

Lapsille tärkeät asiat hankkeen toiminnassa vahvistivat aikaisempaa tutkimustietoa lasten tärkeiksi kokemista asioista. Lasten kokemukset toteutuneesta osallisuudesta olivat hankkeen tavoitteisiin ja toiminnan luonteeseen peilattuna odotettavan tasoista. Tutkimus osoittaa, että tämän ikäiset lapset pystyvät tuottamaan kokemustietoa. Tämä on tärkeää huomioida myös jatkossa heidän osallisuutensa mahdollistamiseksi heitä koskevien toimintojen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisvaiheissa.

ASIASANAT:

Lapsen osallisuus, lapsen kokemukset, lapsen haastattelu, laadullinen tutkimus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services

2020 | 73 pages, 5 pages in appendices

Noora Aaltonen, Katja Karro & Amanda Katvesoja

CHILDREN'S EXPERIENCES OF THE PROJECT SOUP AND SYMPATHY

This thesis researched children's experience of Soup and sympathy (Soppaa ja sympatiaa) project. In this project, client families of six kindergartens are offered dinner, activities and get-together. The purpose of this research was to listen to children's experiences and describe, what kind of things are important to them, what kind of knowledge children have about the actualization of their participation and time spent with their parent in the activities in the Soup and sympathy project. The goal of the research was to provide information about functionality of the project from children point of view. This way the principal may take into the consideration children 's experiences and view, when evaluating the project and possible needs to further develop the activity.

The thesis is a qualitative research, in which theme interview and drawing were used as methods. There were eight children to be interviewed, seven of which were 4–6 years old and one seven years old. The material was processed with content analysis based on the material.

According to the results the most important things for children are playing, having dinner and different activities like drawing. Children experienced their participation to be materialised well as individual and mutual among children and partially between the child and the parent. Together with its parent the children's experiences of the time spent included presence of the parent and different activities.

In the project, the important things for the children amplified the results from earlier researches concerning things experienced to be important by children. Their experiences of the participation realised were at the level expected considering the goals and the nature of the activities. The research shows that children of this age can produce knowledge, which is important to take into consideration in the future when enabling their involvement during the planning, evaluation and development phases concerning them.

KEYWORDS:

Child participation, child's experiences, interview of a child, qualitative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	8
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA	10
3 LAPSEN OSALLISUUDEN TEORIAA	13
3.1 Lapsuus ilmiönä ja lapsikäisyys	13
3.2 Mitä on osallisuus?	14
3.3 Osallisuuden tasoja kuvaavia mittareita	16
4 LAPSEN OSALLISUUDEN TOTEUTUMINEN	19
4.1 Lapsen osallisuuden kokemus, sen vahvistaminen ja osattomuuden kokemuksen vaikutukset	19
4.2 Leikki 4–6-vuotiaan lapsen osallisuutta tukemassa	21
5 VANHEMMAN JA LAPSEN YHDESSÄOLO JA SEN TUKEMINEN	23
5.1 Perheen merkitys lapselle	23
5.2 Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle	23
5.3 Mentalisaatiokyvyn merkitys lapsen hyvinvoinnille	25
5.4 Ennaltaehkäisevät palvelut tukemassa vanhemmuutta	27
6 TUTKIMUSPROSESSIN KULKU	30
6.1 Toimintaympäristö ja kohderyhmä/toimijat	30
6.1 Tutkimusprosessin kuvaus	31
7 TUTKIMUS	35
7.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	35
7.2 Laadullinen tutkimus ja valitut tutkimusmenetelmät	35
7.3 Lapsen haastattelemisen erityisyys	37
7.4 Haastateltavana 4–6-vuotias lapsi	39
7.5 Haastattelujen toteutus	41
7.6 Aineiston analysointi	42
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET	46
8.1 Lapselle tärkeät asiat Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa	46
8.2 Lasten osallisuuden toteutuminen Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa	49

8.3 Yhdessä vietetty aika vanhemman kanssa Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa	52
9 POHDINTA	55
9.1 Tulosten yhteenvetoa ja johtopäätökset	55
9.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	58
9.3 Tutkimuksen arviointi ja jatkokehitys	59
9.4 Oma ammatillinen kasvu	63
9.4.1 Noora	63
9.4.2 Katja	64
9.4.3 Amanda	65
LÄHTEET	67

LIITTEET

- Liite 1. Leena Turjan moniulotteisen osallisuuden malli
- Liite 2. Teemahaastattelun runko
- Liite 3. Haastattelun lupalomake
- Liite 4. Lasten piirustukset

1 JOHDANTO

Lasten osallisuuden ja osallistumisoikeuksien tärkeydestä on viime vuosina puhuttu paljon ja niitä pidetään entistä tärkeämpinä. Vuonna 2019 Suomessa vietettiin YK:n lasten oikeuksien sopimuksen voimassaolon 30. juhlavuotta. Kansainvälistä Lasten oikeuksien päivää ja viikkoa vietetään vuosittain eri teemoilla marraskuun lopussa. Vuoden 2019 teema oli ”lapsen oikeus olla oma itsensä”. Julkisessa keskustelussa lapsi on yhä enemmän subjekti (Suoninen ym. 2013, 105). Etenkin länsimaissa lapsiin suhtaudutaan entistä tasa-arvoisemmin: lapset nähdään yksilöinä, heitä halutaan kuunnella ja heidän sanomallaan on painoarvoa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 128). Lapsen asema ja osallistumisoikeudet ovat nykyisellä lainsäädännöllämme vahvasti turvattuja ja ne velvoittavat kiinnittämään erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin palveluja järjestettäessä ja kehitettäessä. Tämänkin vuoksi lasten kokemusten kuuleminen heitä koskevista palveluista on tärkeää.

Mannerheimin lastensuojeluliitto (jatkossa MLL) järjestää erilaisia, koko perhettä tukevia palveluja. MLL:n Varsinais-Suomen piiri ry:n Soppaa ja sympatiaa -hanke alkoi elokuussa 2017 ja Stean myöntämä rahoitus päättyy joulukuussa 2020. Tämän jälkeen hankkeelle haetaan jatkorahoitusta. Soppaa ja sympatiaa -hanke kuuluu Kaikille eväät elämään -avustusohjelmaan. Hankkeen tavoitteena on muun muassa edistää perheiden osallisuutta, laajentaa perheiden sosiaalisia verkostoja ja tukea vanhemmuutta. Soppaa ja sympatiaa -hankkeessa on mukana Turun alueella kuusi päiväkotia, joissa tarjotaan päiväkotipäivän jälkeen ilmaista päivällistä, yhdessäoloa ja yhteistä tekemistä kunkin hankkeessa mukana olevan päiväkodin asiakasperheille.

Tämä tutkimus toteutetaan MLL:n Varsinais-Suomen piirijärjestön toimeksiantona Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnasta. Hankkeeseen osallistuneiden vanhempien kokemuksia ja mielipiteitä on selvitetty, mutta lasten ääni ja mielipiteet hankkeen toiminnasta eivät ole vielä päässeet esiin. Hankkeen toiminnan ollessa loppusuoralla lasten osallisuuden ja osallistumisoikeuksien toteutumiseksi on tärkeää, että myös lasten ääni pääsee kuuluviin hankkeen toteutuksen arvioinnissa.

Tutkimusraportin teoriaperusta muodostuu lapsen osallisuuden sekä vanhemman ja lapsen yhdessäolon kokonaisuuksista. Ensimmäisessä, lapsen osallisuutta käsittelevässä teorialuvussa, perehdytään lapsuuteen ilmiönä ja lapsi käsitykseen, osallisuuden määrittelyyn, osallisuuden tasoja kuvaaviin mittareihin ja lapsen osallisuutta turvaaviin lakeihin

ja säädöksiin. Toisessa teorialuvussa käsitellään lapsen kokemuksiin osattomuudesta ja syrjäytymisestä sekä niiden vaikutuksista kehitykseen, lapsen osallisuuden kokemukseen ja sen vahvistamiseen sekä lopuksi leikkiin lapsen osallisuutta tukemassa.

Kolmannessa, lapsen ja vanhemman yhdessäoloa käsittelevässä teorialuvussa, tarkastellaan perheen merkitystä lapselle, lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehitykselle, mentalisaatiokyvyn merkitystä lapsen hyvinvoinnille sekä ennaltaehkäiseviä lastensuojelupalveluita, joita Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintakin itsessään on. Kuudennessa luvussa kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta: sen kohderyhmästä, toimintaympäristöstä ja kuvataan prosessin kulkua. Tämän jälkeen esitellään tutkimukseen valitut menetelmät ja perehdytään vielä teoriaan tämän ikäisen lapsen haastattelemisen erityisyydestä, haastatteluiden toteutuksesta sekä aineiston analysoinnista. Seuraavat luvut muodostuvat tuloksista ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä. Lopuksi pohditaan vielä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä sekä tutkimuksen tekijöiden omaa ammatillista kasvua.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminta on toimintana ainutlaatuista, joten aiempia vastaavia tutkimuksia aiheesta ei hankkeesta tehdyn aiemman tutkimuksellisen opinnäytetyön lisäksi ole. Vuonna 2018 Soppaa ja sympatiaa -hankkeeseen tehtiin tutkimuksellinen opinnäytetyö (Harinen & Kuronen 2018), jossa tutkittiin vanhempien kokemuksia hankkeesta. Harisen & Kurosen tutkimuksesta käy ilmi suurimman osan vastaajista kokeneen Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnan positiivisena ja perheelleen merkityksellisenä. Vastaajat kertovat saaneensa positiivista perhe-energiaa, yhdessäolon kokemuksia sekä uusia tuttavuuksia, joiden kanssa ovat tavanneet hankkeen toiminnan ulkopuolellakin. Usea vastaaja koki saaneensa hankkeen toiminnan kautta uutta tietoa lapsiperheiden palveluista, tapahtumista tai esimerkiksi ruuasta tai liikunnasta. Tutkimuksen mukaan vastaajat kokivat hankkeen työtavan ja työntekijät positiivisesti. Ruoka ja ruokailu eivät nousseet vastauksissa tärkeään asemaan, mutta olivat vastaajien mukaan mukava lisä hankkeen toiminnassa. Harisen & Kurosen tutkimuksen mukaan suurin osa vastaajista viettää päivittäin aikaa perheenä leikkien ja ulkoillen. Suuri osa vastaajista kuvaili perhettään turvalliseksi tai onnelliseksi. Alle 10 % vastaajista kuvaili perhettään köyhäksi tai yksinäiseksi. (Harinen & Kuronen 2018, 31–35.)

Valtakunnallisesti myöskään pienten lasten kokemustietoa ei ole Suomessa juurikaan kerätty (Ruckenstein 2013, Pekkarisen ym. 2018, 9 mukaan). Seuraavaksi esitellään tutkimuksia, joissa on kuitenkin tutkittu joko lasten kokemuksia tai lasten kokemusten tutkimista.

Lapsibarometri 2018 kuvaa, miten 6-vuotiaat lapset kertovat elämästään. Tutkimus keskittyy pienten lasten kokemustiedon tutkimusmetodiikkaan. Tutkimuksessa vertailtiin kasvokkain ja puhelimesta tehtyjä haastatteluja; millaisia mahdollisuuksia ja haasteita näillä tutkimustavoilla oli. Tehdyt haastattelut liittyivät lasten vapaa-aikaan ja liikuntaan. Yksi keskeinen tulos oli ero puhelinhaastatteluun ja kasvokkain tehtävään haastatteluun osallistuneiden lasten vanhempien taustoissa. Kasvokkaiseen haastatteluun osallistuneiden lasten vanhemmat olivat koulutetumpia ja paremmin toimeentulevia kuin puhelinhaastatteluun osallistuneiden lasten. Tämä koettiin tutkimusmetodisesti tärkeäksi tulokseksi, sillä haastattelumetodilla saattaa olla vaikutusta siihen, keitä tutkimukseen osallistuu, ja näin ollen myös tulokset saattavat yksipuolistua. Toinen keskeinen tulos tutkimuksessa oli ero kasvokkaisten ja puhelinhaastattelujen vastausten laadussa.

Kasvokkaisessa haastattelussa lapset puhuivat huomattavasti runsassanaisemmin ja antoivat myönteisempiä vastauksia. (Pekkarinen ym. 2018, 53.)

Saramäki & Saarni (2017) tutkivat Pro gradu -tutkielmassaan ”Lapsinäkökulmainen tutkimus varhaiskasvatuksen laatutekijöistä”, mitkä ovat 5–6-vuotiaille lapsille merkityksellisiä laadullisia tekijöitä varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmänä oli ryhmähaastattelu. Tutkimuksen tulosten mukaan lapset käsittävät varhaiskasvatuksen laatutekijöiksi muun muassa mahdollisuuden leikkiin ja vertaisryhmään, aikuisen läsnäoloon ja vuorovaikutukseen aikuisen kanssa, oman osallisuutensa ja oppimisensa mahdollistumisen sekä perheen ja kodin näkymisen myös päiväkodin arjessa. (Saramäki & Saarni 2017, 93–100.)

Ahteen (2013) Pro gradu -tutkielmassa haluttiin saada selville lapsia haastatteleamalla heidän omia mielipiteitään ja tietää, millaisia käsityksiä lapsilla itsellään on hyvästä arjesta. Lapset kertoivat kotona ollessaan useimmiten viettävänsä aikaa leikkien, pelaten tai arkiaskareiden parissa muiden perheenjäsentensä kanssa. Tutkimuksen mukaan kotona ollessaan lapset halusivat eniten leikkiä ja toiseksi tärkeintä heille oli aikuisten ja perheen kanssa oleminen. (Ahde 2013, 31, 42, 47.)

Veini (2013) tutki Pro gradu -tutkielmassaan ”Lasten kokemuksia ruokailutilanteista” millaisia kokemuksia lapsilla oli ruokailutilanteista. Veini toteutti tutkimuksensa puolistrukturoituna teemahaastatteluna, joka toteutettiin yksilö- tai parihaastatteluna ja jossa lapset saivat tutkimuksen ohella piirtää kokemuksistaan. Veinin tutkimuksen tuloksista kävi ilmi lapsien kokevan tärkeänä piirteenä mukavissa tilanteissa sosiaalisuuden. Lapselle merkityksellistä oli, että lapsi saa syödä yhdessä muiden kanssa ja läheinen ihminen on ruokailutilanteessa läsnä. Toinen merkityksellinen tekijä mukavissa ruokailutilanteissa tutkimuksen mukaan oli lapsen toimijuus, joka liittyy myös osallisuuteen. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että lapset toivoivat päätäntävaltaa ja omatoimisuuden mahdollisuutta ruokailuihin, kuten annostella itse ruokansa tai olla mukana päättämässä, mitä ruokaa on tarjolla. Mukavaan kokemukseen ruokailusta vaikutti myös ympäristö, kuten koti. Ikäviin kokemuksiin ruokailutilanteista liittyi tutkimuksen mukaan esimerkiksi rauhattomuus tai kokemus epäoikeudenmukaisuudesta, kuten jos lapsi oli pakotettu syömään. Veini koki käyttämänsä parihaastattelumenetelmän tukeneen hyvin lasten kerrontaa, ja tutkimuksen pohjalta lapset osoittautuivat päteviksi kertomaan omista kokemuksistaan. (Veini 2013, 81–84, 91.)

Viitanen (2011) tutki Pro gradu -tutkielmassaan “Lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta” esikouluikäisten lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta. Tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua ja lapsilla oli haastattelun ohessa mahdollisuus leikkiin ja piirtämiseen. Viitanen tutkimustuloksista ilmenee lapsien kokeneen haastattelutilanteen, jossa saivat kertoa näkemyksiään, kiinnostavaksi ja mielekkääksi. Muun muassa haastattelijan tuttuus lapselle oli merkityksellinen lasten kokemuksen laadun kannalta. Tutkimuksen mukaan piirtäminen haastattelun yhteydessä oli mielekästä ja se tuki lapsen kerrontaa. (Viitanen 2011, 82–84.)

Näiden, lasten kokemuksia koskeneiden tutkimusten, tuloksissa korostuivat lasten osallisuuden ja toimijuuden kokemuksen tärkeys lapselle sekä käsitys siitä, että pienetkin lapset ovat päteviä osallistumaan tutkimuksiin ja kertomaan näkemyksistään. Lisäksi näiden tutkimusten mukaan pienille lapsille tärkeitä asioita ovat muun muassa leikki, vuorovaikutus muiden lasten ja oman perheen kesken sekä aikuisen läsnäolo.

3 LAPSEN OSALLISUUDEN TEORIAA

3.1 Lapsuus ilmiönä ja lapsikäsitys

Bardyn (2009) mukaan lapsuus on yksilöllinen ja yhteiskunnallinen ilmiö. Lapsuuden aikana ihmisen biologinen, psykologinen ja sosiaalinen kehitys on nopeaa. Lapsuudessa koetut ihmissuhteet ja elämäntapahtumat vaikuttavat siihen, miten ihminen kokee ja hahmottaa maailman. Lapsuudenkokemukset kulkevat ihmisen matkassa läpi elämän ja muovaavat ihmisen myöhempää kehitystä. Yhteiskunnallisesti katsottuna lapsuudella on paikkansa jokaisessa yhteiskunnassa, kulttuurista ja aikakaudesta riippumatta. (Bardy 2009, 18.) Lapset ovat pysyvä osa jokaista yhteiskuntaa ja lapsuus on ”pysyvä kategoria”, vaikkakin yksittäiset jäsenet tässä kategoriassa vaihtuvat. (Qvortrup ym. 1994, Bardy 2009, 18 mukaan).

Lapsen asema yhteiskunnassa ja käsitykset lapsuudesta, eli lapsikäsitys, muovautuvat ajan, paikan ja kulttuurin mukaan. Lapsikäsitys vaikuttaa siihen, miten aikuiset suhtautuvat lapsiin ja toimivat heidän kanssaan, sekä siihen, millaisessa roolissa lapset yhteiskunnan eri toiminnoissa ovat. Myös kehityspsykologialla on vaikutusta lapsikäsitukseen: sen kautta ymmärretään lapsen vaiheittain etenevää kehitystä ja sitä, millainen lapsi on ja miten lapsen kanssa toimitaan. (Roos 2016, 19–21.) Kehityspsykologiassa ja kasvatustieteissä lähdetään usein siitä, että lapsi on kehittyvä olento, joka tarvitsee kehittyäkseen aikuiselta kehitystasoonsa suhteutettua apua ja tukea (Pekkarinen ym. 2018, 11).

Alanen (2009, 12–14) puhuu sukupolvijärjestyksestä, jossa lapsuus on ”harjaantumisen vaihe” ja näin ollen lapset ovat ikään kuin aloittelijoita yhteiskunnassa. Tällöin heidän ajatellaan tarvitsevan yhteiskunnalta ja aikuisilta suojelua, valvontaa ja kasvatusta. Tämän näkemyksen kritisoitu puoli on se, että tällöin lapsesta korostuu käsitys passiivisena, ei-osaavana ja riippuvaisena muista. Lapsi nähdään tällöin vain ”joksikin tulevana”. (Roos 2016, 20–21) Edellä mainitun, perinteiseksikin mielletyn, näkemyksen rinnalle on noussut sosiologinen suuntaus, joka pitää lapsuutta omana tärkeänä elämänvaiheenaan, eikä valmistautumisena johonkin myöhempään. Sosiologinen suuntaus tuo esiin lapsen olevan omassa elämässään osaava toimija, jolla on oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä ja hänellä ajatellaan olevan tarvittavia taitoja tämän oikeuden toteuttamiseen. Keskeisiä periaatteita ovat lapsen äänen kuuleminen, osallisuus ja toimijuus. (Roos 2016, 20–21)

Nämä, eri tieteenaloilla korostuvat käsitykset lapsesta jakaantuvat lähinnä kahteen päinvastaiseen suuntaan. Ne eivät kuitenkaan tarkoita lapsikäsitteen voivan muodostua vain toisen ääripään mukaan, vaan eri käsitykset toimivat toisiaan täydentävinä. Lapsella on oikeus erityiseen huolenpitoon ja suojeluun sekä saada tukea ikätasonsa mukaisesti aikuisilta, mutta samanaikaisesti yhtä lailla lapselle kuuluu yhteiskunnallinen asema aktiivisena ja kykenevänä toimijana. Tutkimuksessa, jossa käytetään lasten kokemustietoa, lapsi käsitetään henkilönä, jonka kokemukset ovat arvokkaita ja joka kykenee kertomaan omista kokemuksistaan. (Pekkarinen ym. 2018, 11.)

Tässä tutkimuksessa lapset nähdään lähtökohtaisesti sosiologisen suuntauksen mukaisesti osaavina toimijoina, joilla on oikeus ja kykyjä itsensä ilmaisemiseen (Roos 2016, 20–21). Tässä tutkimuksessa huomioidaan myös samanaikaisesti kehityspsykologian näkemys lapsen oikeudesta kehitystasonsa mukaiseen tukeen (Pekkarinen ym. 2018, 11). Lapsen oikeus tukeen tuli tässä tutkimuksessa esiin esimerkiksi tiedonkeruun suunnittelemisena ja toteuttamisena tarkasti heidän kehitystasonsa huomioiden.

3.2 Mitä on osallisuus?

Osallisuuden käsitteen merkitys saattaa vaihdella sen mukaan, missä yhteydessä sitä käytetään (Turja 2016, 47). Wells (1999) määritteli osallisuuden olevan ”syvälle käyvä prosessi”, jossa ihminen on aktiivisesti mukana yhteisöidensä käytänteissä ja hänen identiteettinsä rakentuu suhteessa näihin yhteisöihin (Hännikäinen & Rasku-Puttonen 2006, 13 mukaan). Orasen (2008, 9) määritelmän mukaan osallisuus on yksinkertaistettuna yhteisöön liittymistä, kuulumista ja vaikuttamista. Osallisuuteen liittyä nimenomaan vaikuttaminen; pelkkä valmiiseen toimintaan osallistuminen ei suoranaisesti ole osallisuutta, vaikka osallistuminen voikin olla syvemmän osallisuuden kokemuksen alku (Turja 2016, 47).

Flöjt (2000) korostaa yksilöllistä kokemusta osallisuuden toteutumisen mittarina: hänen mukaansa ”osallisuus on sitä, että asiat tapahtuvat osallisen tunnetasolla” (Flöjt 2000, Oranen 2008, 11 mukaan). Osallisuuteen liittyä vahvasti myös vapaaehtoisuus ja yhteisöllisyys. Se perustuu tasavertaiseen, dialogiseen kohtaamiseen ihmisten kesken. (Hill ym. 2004; Stenwall & Seppälä 2008; Sinclair 2004, Turjan 2016, 47–48 mukaan.) Myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (jatkossa THL) määritelmän mukaan osallisuudessa vastavuoroisuus on olennaista, sillä ilman tietoa itseään koskevista asioista, ei niihin pysty vaikuttamaan (THL 2020 a.). Se, miten lapsuus nähdään, liittyä laajasti

osallisuuteen. Osallisuus ei ole menetelmällistä, teknistä tai hallinnollista, vaan siihen sisältyy käsitys lapsesta sekä yksilönä, yhteiskunnan ja yhteisön jäsenenä sekä toimijana. (Hotari ym. 2009, 130.)

Pelastakaa lapset ry. määrittelee lasten osallisuutta muun muassa siten, että lasten tulee pystyä olemaan yhteiskuntansa aktiivisia jäseniä. Lapsella on oikeus saada tietoa, muodostaa ja ilmaista näkemyksiään, mikä tulee ottaa huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. (Pelastakaa lapset 2020.) Katajan (2014) mukaan lasten osallisuus on vuorovaikutteista toimintaa, joka on lapsilähtöistä, mutta aikuisjohtoista. Lapsen osallisuus ei ole vain sitä, että aikuinen kysyy lapselta, vaan se vaatii aikuiselta aktiivista kuuntelua ja lapsen maailman näkyväksi tekemistä. (Kataja 2014, 56–57). Lapsen osallisuus ei ole ”kertatapahtuma” (Pelastakaa lapset 2020).

Nykyisellä lainsäädännöllä turvataan vahvasti lapsen asemaa ja osallistumismahdollisuuksia. Suomen perustuslain (731/1999) 6§:n mukaan lapsen tulee voida vaikuttaa kehitystään vastaavan tason mukaisesti itseään koskeviin asioihin ja saada tietoa itseään koskevista asioista. Lastenhuoltolain (190/2019) tarkoituksena on turvata lapsen hyvinvointi, ottaen huomioon lapsen yksilölliset tarpeet ja toiveet.

Lasten oikeuksien yleissopimus on lasten oma ihmisoikeussopimus. Suomessa lasten oikeuksien sopimus tuli lakitasoisena voimaan vuonna 1991. Sen yleisperiaatteita ovat muun muassa lapsen oikeus elämään, lapsen etu, yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Lasten oikeuksien yleissopimuksen 12. artikla tuo esiin lapsen roolia oikeuksien haltijana ja aktiivisena toimijana. 12. artiklan mukaan kaikilla lapsilla, jotka pystyvät näkemyksen muodostamiseen, on oikeus ilmaista näkemyksensä ja mielipiteensä heitä koskevissa asioissa ja oikeus siihen, että heidän näkemyksensä otetaan huomioon lapsen ikä- ja kehitystasoa vastaavasti. Lapsella on myös oikeus olla käyttämättä oikeuttaan näkemyksensä ja mielipiteensä ilmaisuun. Lasten oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklaa pidetään ”osallisuusartiklana”, vaikka lasten oikeuksien komitea on todennut ”osallistumisen” käsitteen laajentuneen ja vakiintuneen käyttöön vasta lapsen oikeuksien sopimuksen hyväksymisen jälkeen. Lasten oikeuksien komitean mukaan osallistumisen käsite tuo esiin sen, että lasten kuulemisen tulisi olla lähtökohta lasten ja aikuisten väliselle vuoropuhelulle, eikä olla luonteeltaan tilapäistä. (Lapsen oikeudet 2020.)

Tässä tutkimuksessa käsitetään lapsen osallisuus Flöjtin (2000, Oranen 2008, 11 mukaan) määritelmän mukaan, eli ennen kaikkea lapsen subjektiivisena kokemuksena

osallisuudestaan vapaaehtoisena ja vastavuoroisena toimintana lasten ja aikuisten välillä. Tutkimusta toteuttaessa pyrittiin juuri lasten näkemysten ja maailman näkyväksi tekemiseen.

3.3 Osallisuuden tasoja kuvaavia mittareita

Roger Hart kuvasi vuonna 1992 lasten osallisuutta ja sen erilaisia tasoja "Osallisuuden portaat" -mallissa. Tässä porrasmallissa on kahdeksan askelmaa. Osallisuuden määrä on sitä korkeampi, mitä korkeammalle portaissa kiivetään. Hartin mallissa varsinaiset osallisuuden askelmat alkavat neljänneltä portaalta. Tällöin lapset osallistuvat vapaaehtoisesti ja heidän mielipiteitään kuullaan ja kunnioitetaan, kuitenkin aikuiset tekevät päätökset. Korkeimmillaan, eli kahdeksannella portaalla, lasten osallisuus on Hartin mukaan sitä, että lapset ovat tasavertaisia aikuisten kanssa ja toteuttavat yhdessä sekä ideoinnin, toiminnan aloituksen sekä päätösten teon. (Hart 1999, Eskel & Marttila 2013, 79–81 mukaan.)

Tämän porrasmallin kritisoitu puoli on se, ettei se ota huomioon lapsen subjektiivista kokemusta ja sen merkitystä, vaan siinä ajatellaan osallisuuden lisääntyvän automaattisesti, kun lapsille annetaan lisää valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia (Hotari ym. 2009, 119). Kritiikitön puoli ei ole myöskään se, miten tässä mallissa on otettu huomioon kaikki lapset, kuten esimerkiksi alle kolmevuotiaat, tai erityistä tukea tarvitsevat lapset (Eskel & Marttila 2013, 79).

Vuonna 2001 Harry Shier täydensi Hartin tikapuumallia lisäämällä siihen kasvattajien valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvollisuuksia suhteessa lasten osallisuuteen tarkastelevan tason (Eskel & Marttila 2013, 81). Shierin (2001, 109) mukaan tämän "tasomallin" idea on antaa lisää erilaisia näkökulmia osallisuusprosessiin. Osallisuutta tarkastellaan enemmänkin lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen kautta; aikuisten rooli lasten osallisuuden mahdollistajina on keskeinen. Shierin mukaan osallisuuden tasoja on viisi, joista ensimmäisellä tasolla lasten osallisuus on vähäisintä ja viidennellä suurinta. Osallisuuden minimiedellytys Shierin mukaan on se, että kolmen ensimmäisen tason toiminta toteutuu. Osallisuuden tasoja ovat 1. lasten kuuntelu, 2. lapsien tukeminen mielipiteidensä ilmaisussa, 3. lasten näkemysten huomioon ottaminen, 4. lasten mukaan ottaminen päätöksentekoprosessiin sekä 5. lasten kanssa jaettu valta ja vastuu päätöksenteossa. (Shier 2001, 110.)

Nigel Thomasin (2002, 174–176) mukaan osallisuutta ei tulisi nähdä yksilotteisesti niin, että sitä on joko paljon, vähän tai ei ollenkaan, vaan sitä tulisi tarkastella jakaen osallisuus eri ulottuvuuksiin niin, että ulottuvuuksien suhde keskenään voi vaihdella, samoin kuin lapsen osallisuuden kokemus niiden mukaisesti. Thomasin mukaan lasten osallisuuteen vaikuttaa paljon myös kasvattajien suhtautuminen ja asenne lasten osallisuutta ja osallistumista kohtaan, sillä ne vaikuttavat myös kasvattajan tekemiin pedagogisiin valintoihin. Thomasin mukaan osallisuuden ulottuvuuksia ovat mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseksi sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. Thomasin mukaan myös osallistumisesta kieltäytyminen on osallisuutta. Thomasin ajatukset osallisuudesta todentavat sen, että lapset ovat yksilöllisiä, eikä osallisuuden rakenteita voi ajatella niin, että sama malli sopisi kaikille. (Hotari ym. 2009, 122.)

Leena Turjan lasten osallisuuden moniulotteisuutta kuvaava malli (LIITE 1) on kehitetty erityisesti varhaiskasvatusmaailmaan. Turjan malli on osallisuuden porrastai tasomallia kattavampi ja siinä tarkastelun kohteena on myös lapsen oma kokemus osallisuudestaan. Mallissa on neljä ulottuvuutta: lasten valtaistuminen, osallisuuden aihe/vaikutuspiiri, osallisuuden vaikutusaika ja osallisuuden tunnetaso. Lasten valtaistuminen käsittelee osallisuutta aikuisten ja lasten välisenä valtasuhteena. Lasten valtaistumisen “alintaso” on mukana olo, nousten sitten kuulluksi tuloon, vaihtoehtoista valitsemiseen, omiin aloitteisiin ja ylimmällä tasolla ovat neuvottelut lasten ja aikuisten kesken. (Turja 2016, 49–51.)

Edellä käsitelty Hartin (1992) porrasmalli lasten osallisuudesta kuvaa vain tätä valtaistumisen ulottuvuutta. Osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri kuvaa moniulotteisessa mallissa sen, ketkä ovat osallisia siihen asiaan tai tilanteeseen, johon on tarkoitus pystyä vaikuttamaan. Helppointa lapsen on vaikuttaa vain itseään koskevaan asiaan, kuten miten paljon hän syö tai mitä hän leikkii. Seuraava taso on vaikuttaa lasten keskinäisiin asioihin, sitten aikuisten ja lasten yhteisiin asioihin ja ylimpänä tasona laajemman yhteisön asioihin. Kolmas ulottuvuus on ajallinen. Osallisuus toimintaan voi olla lyhyttä tai pitkäkestoisista ja vaikutuksiltaan vaihtelevaa; kertaluontoista tai pidempiaikaista. Neljäs ulottuvuus on osallisuuden tunnetaso, jonka toteutumiseen liittyy vahvasti tieto-osallisuus sekä materiaaliset resurssit. Jos aikuinen ei anna lapselle riittävästi tietoa esimerkiksi toiminnan tavoitteista tai lapsen roolista toiminnassa, lasten on vaikea olla mukana toiminnan ideoinnissa, suunnittelussa tai päätöstententossa. Lapsilla ei myöskään ole pääsyä

esimerkiksi kaikkiin päiväkodin tiloihin tai kaikki lelut eivät välttämättä ole heille vapaasti saatavilla, jolloin materiaaliset resurssit ovat rajalliset. (Turja 2016, 49–51.)

Tässä tutkimuksessa käytetään Turjan (2017, 48) kehittämää lasten osallisuuden moniulotteisuutta kuvaavaa mallia. Turjan malliin päädyttiin, koska se oli monipuolisin ja siinä mainittiin sen olevan kehitetty erityisesti varhaiskasvatusmaailmaan, eli tutkimuksen kohdeikäisille lapsille. Tärkeää oli myös, että Turjan mallissa on otettu huomioon lapsen oma kokemus osallisuudestaan, joka on tämän tutkimuksen osallisuusnäkökulman mukaan keskeistä.

4 LAPSEN OSALLISUUDEN TOTEUTUMINEN

4.1 Lapsen osallisuuden kokemus, sen vahvistaminen ja osattomuuden kokemuksen vaikutukset

Kohtaaminen on keskeistä ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Hyvän kohtaamisen keskiössä ovat kunnioitus, arvostus, turvallisuus ja luotettavuus. Lasta kohdatessa lapsi ja aikuinen ovat erilaisissa rooleissa: aikuisen vastuulla on se, että lapsi tulee kohdatuksi turvallisesti ja arvostetusti. Lapselle jokainen hyvä kohtaaminen on merkityksellinen: kohtaukset vaikuttavat lapsen käsitykseen itsestään, muista ihmisistä ja elämästä ylipäänsä. Lapsen kohtauksessa arvostava ja avoin katse on tärkeää, se mahdollistaa lapselle nähdäksi tulemisen omana itsenään. Lapsen hyvän kasvun kulmakivi onkin nähdäksi ja hyväksytyksi tuleminen omana itsenään: omine vahvuuksineen ja heikkouksineen. Lapsi, joka kohdataan hyväksyvästi omana itsenään, oppii luottamaan siihen, että on oikeanlainen ja riittävän hyvä. Hyväksynnän kautta lapsi muuttuu näkyväksi. (Mattila 2011, 23–32.)

Katajan (2014) mukaan lasten osallisuuden edistämiseen tähtäävällä pedagogiikalla pyritään mahdollistamaan lapsille kokemisen ja kokeilemisen tilaisuuksia. Osallisuuden ja osallistumismahdollisuuksien kautta lapset voivat harjoitella neuvottelutaitoja, valintojen tekemistä ja niiden seurausten pohtimista, yhteistä vastuunkantoa, sekä toisten ihmisten huomioon ottamista ja kunnioittamista. Vaikuttamismahdollisuus sitouttaa ja motivoi vahvemmin mukaan toimintaan, sekä mahdollistaa oppimisen. (Kirby ym. 2003, Kataja 2014, 56–57 mukaan; Turja 2016, 47.) Kun lapset otetaan vakavasti ja he kokevat tulensa kuulluksi ja voivansa vaikuttaa toimintaan, heidän itsetuntonsa vahvistuu. Lasten ja heidän näkemystensä vakavasti ottaminen on myös keino suojella lasta: lapsi, joka tulee kuulluksi ja nähdäksi, uskaltaa kertoa myös huonosta kohtelusta. (Lapsen oikeudet 2020 a.) Jotta kaikkien lasten osallisuutta ja sen kokemusta pystyttäisiin tukemaan, pitää huomioida myös vaihtoehtoiset tavat kommunikoinnille, kuten kuvat (Turja 2016, 52).

Pienten lasten kohdalla osallisuutta on vaihtoehtoisista valitseminen ja mukana olo, joista pikkuhiljaa lapsen kasvaessa edetään laajempiin vaikuttamismahdollisuuksiin (Turja 2011a, 50). Osallisuuteen liittyy yhdessä elämisen kokemus, jonka perustana on lapsen kokemus tulla kohdatuksi sekä kokemus turvassa olemisesta ja tarpeiden tyydyttämisestä (Lapsiasiainvaltuutettu 2009). Koti ja päiväkotit ovat pienelle lapselle ensimmäisiä

ympäristöjä, joissa lapsi voi saada osallisuuden kokemuksia. Lapsi voi kokea konkreettista osallisuutta mikrotason vuorovaikutustilanteissa niissä asioissa, jotka ovat lapsille läheisiä. Näissä ympäristöissä ja tilanteissa lapsilla on mahdollista olla oman elämänsä toimijoita; rakentaa omaa identiteettiään, tietoa ja kulttuuria yhdessä muiden yhteisön jäsenten kanssa ja kuitenkin olla samalla myös muista riippuvaisia. (Moss & Petrie 2002, Turja 2016, 48 mukaan.) Myös Orasen (2008, 15) mukaan lapsen kokemus siitä, että on tullut kuulluksi, pystynyt vaikuttamaan omiin asioihinsa ja kokenut ajatuksiensa olevan arvokkaita, on voimauttavaa ja näistä lähtökohdista syntyneet päätökset voi kokea omiksi.

Virkin (2015) sekä Kettusen & Ouninkorven (2017) mukaan varhaiskasvatusikäisten lasten osallisuus toteutuu vaihtelevasti. Kasvattajat eivät aina tunnista lasten aloitteita ja lasten mielipiteet huomioidaan toiminnassa pääsääntöisesti silloin, kun niitä varta vasten kysytään. Lapsia tuetaan mielipiteidensä ilmaisemiseen vaihtelevasti, eivätkä lapset ole tietoisia kaikista vaikutusmahdollisuuksistaan. Lapset pystyvät vaikuttamaan esimerkiksi leikkiin ja ulkoiluun, kun taas heillä ei aina ole tietoa siitä, että voisivat vaikuttaa myös esimerkiksi juhliin tai retkiin. (Virkki 2015, 90–95; Kettunen & Ouninkorpi 2017, 59–61.) Hemminkin ja Holopaisen (2018, 39) mukaan lasten osallisuuden toteutumisessa avaintekijänä on aikuisen suunnittelema toiminta: miten aikuinen mahdollistaa toimintaa suunnitellessaan lasten osallisuuden.

Osallisuus liittyy muun muassa osattomuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn (Hilli ym. 2004, Turjan 2016, 47 mukaan). Juhila (2014) määrittelee osattomuuden sosiaalisen osallisuuden toteutumattomuudeksi eli syrjäytymiseksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi harrastamattomuutta, kouluttamattomuutta ja kulttuurielämän ulkopuolisuutta. Syrjäytyneiden osallisuuden ulottuvuudet ovat siis pienemmät kuin enemmistöväestöllä. (Juhila 2014, 53.)

Lapsuuden perheen elinolot vaikuttavat myöhempien ikävaiheiden terveyteen ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Perheiden aikuisten kokemat vaikeudet, jotka liittyvät esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmiin, työttömyyteen tai toimeentuloon, konflikteihin tai väkivaltaan perheessä, vaikuttavat vanhemmuuteen monin tavoin: taloudellisiin ja sosiaalisiin resursseihin, vuorovaikutukseen ja lapsen kohtaamiseen ja lapsen turvallisuudentunteeseen. Yksittäiset, tilapäiset ongelmat harvoin aiheuttavat kauaskantoisia seurauksia, mutta pitkittyessään ja kasautuessaan ne saattavat aiheuttaa huono-osaisuutta, joka vaikuttaa myös perheen lasten elämään ja saattaa jatkua syrjäyttävänä, ylisukupolvisena ketjuna myös heidän aikuisuudessaan. Varsinkin vanhemman matala

koulutustaso ja pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus ovat riskitekijöitä lapsen myöhemmälle syrjäytymiskehitykselle. (THL 2020 b.) Sekä THL:n (2020 b.), että esimerkiksi Keltikangas-Järvisen (2012) mukaan ylisukupolviset haasteet eivät kuitenkaan selity vain vaikeilla olosuhteilla perheissä, vaan ylisukupolvisissa ongelmassa kyse on usean tekijän yhteisvaikutuksesta. Ylisukupolvisen huono-osaisuuden ketjussa vaikuttavat muun muassa geneettiset, biologiset ja psykologiset tekijät sekä ympäristö. (Keltikangas-Järvinen 2012, 42; THL 2020 b.)

Ulkopuolisiksi jäävät lapset saattavat kokea itsensä erilaisiksi muista ja tuntea yksinäisyyttä, joka ollessaan tahatonta, aiheuttaa häpeää ja huonommuuden tunnetta. Yksinäisyys on kytköksissä masennukseen ja syrjäytymiseen. (Saarinen 2016.) Jo päiväkotikäisten lasten keskuudessa esiintyy kiusaamista ja ulkopuolelle jättämistä. Syrjäytymiseen ryhmästä vaikuttavat muun muassa puutteet lapsen sosiaalisissa taidoissa, leikki- taidoissa ja tunnetaidoissa. Muita syitä voivat ovat lapsen halu olla vain tietyn kaverin kanssa, lapsen vaatetus, haju, harvat hoitokerrat, perheen erilainen tausta tai sosiaalinen asema sekä lapsen poikkeavaan käytökseen, kuten aggressiivisuuteen tai ujouteen, liittyvät syyt. Syrjintää ryhmässä tapahtuu varsinkin vapaassa leikissä, jolloin aikuisen rooli lasten syrjäytymisen ehkäisyssä korostui. (Helakorpi ym. 2019, 37–39.)

4.2 Leikki 4–6-vuotiaan lapsen osallisuutta tukemassa

Osallisuuden kehittymiseksi tarvitaan taitoja, joita opitaan vain sosiaalisissa suhteissa (Rasku-Puttonen 2006, 113). Leikissä lapsi käyttää ja oppii paljon sosiaalisia taitoja, kuten puolustamaan omaa asemaansa ja mielipiteitään, kommunikointitaitoja, neuvottelutaitoja ja toisen asemaan asettumista (Sajaniemi ym. 2015; Tigerstedt 2016). 4–6-vuotiaalle leikki on tärkeässä roolissa näiden taitojen harjoittelussa. Leikki lähtee lapsesta itsestään ja on sisäisesti motivoitunutta toimintaa. Leikki on lapselle tapa suhtautua häntä ympäröivään maailmaan ja omaksua siitä tietoa. Lapsen havainnot ja kokemukset heijastuvat hänen leikkeihinsä ja niissä lapsi myös jäljittelee tekemiään havaintoja. Leikkiessään lapsi voi itse päättää asioista sekä mitä ja miten hän leikkii. Lapselle maailma on täynnä vielä ennestään kokematon ja uutta, mutta leikin avulla hän pystyy harjoittelemaan tilanteita kuvitteellisen toiminnan avulla. Leikkiessään lapsi luo mielikuvitusmaailman, mutta leikissä on mukana asioita todellisuudesta. Leikillä on olennainen arvonsa jo itsessään lapselle, mutta se on merkityksellinen myös lapsen kehityksen kannalta. Leikki kehittää muun muassa lapsen ajattelua ja ongelmanratkaisukykyä.

(Helenius & Lummelahti 2013, 9, 14, 87.) 4–6-vuotiaat leikkivät sosiaalista leikkiä, eli yhdessä toisen saman ikäisen kanssa, ja roolileikkejä. Sosiaalisessa leikissä lapsi harjoittelee sääntöjä ja roolileikissä erilaisia rooleja, joiden avulla lapsi saa käsityksen siitä, miten toiset ihmiset toimivat tai käyttäytyvät. Leikkiin liittyy myös tunteiden käsittely ja luovuus. (Tigerstedt 2016.)

Leikkiä voidaan pitää siis lähtökohtaisesti yhteydessä olemisena itseen, toiseen tai ympäröivään maailmaan. Leikki lähtee liikkeelle ihmisen sisäisestä motivaatiosta ja leikin kehittyessä siihen sulautuu toiminnan suunnittelu, aiempien kokemusten muistaminen ja niiden hyödyntäminen uusia ideoita rakentaessa. Leikki on luovaa toimintaa, jossa omaa mielikuvitustaan voi käyttää vapaasti. (Sajaniemi ym. 2015, 123, 130.)

Leikkiin liittyminen voi olla kuitenkin joillekin lapsille hyvin haastavaa. Lapsiryhmissä vallitsee omanlaisensa normisto, jota lapsen tulee oppia lukemaan päästäkseen leikkiin. Parhaiten oppiminen tapahtuu seuratessa muita, mutta aikuisen esimerkki on myös avainasemassa. Aikuisen tulee näyttää lapselle erilaisia mahdollisia toimintatapoja, joilla leikkiin pääsee, sillä lapset, joilla on haasteita leikkiin liittymisessä, ovat vaarassa tulla torjutuiksi. Leikkiin liittymisen haasteena voi olla esimerkiksi kielelliset pulmat, tarkkaavaisuuden haasteet tai hankaluus tulkita ryhmän normeja siitä, miten ryhmässä tulisi toimia. Aikuinen voi leikkiin osallistuessaan rikastuttaa leikkiä sekä tarjota lapsille ajattelun ja oppimisen rakennusaineita ja näin lisätä lapsien osallisuuden kokemuksia. (Repo 2015, 186–188.)

5 VANHEMMAN JA LAPSEN YHDESSÄOLO JA SEN TUKEMINEN

5.1 Perheen merkitys lapselle

Ihmisten hyvinvoinnin ei käsitetä nykypäivänä koskevan vain aineellista elintasoa, vaan tärkeiksi hyvinvoinninlähteiksi ovat nousseet perhesuhteet ja niihin liittyvät tunteet, luottamus, läheisyys, osallisuus ja turvallisuudentunne (Harju-Veijola ym. 2013, 175). Lapsen kasvu ja kehitys tapahtuu monissa, erilaisissa ihmissuhteissa ja ympäristöissä, joista yleisimmin ensimmäisenä hänelle on perhe (Böök & Mykkänen 2017, 59).

Lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin linkittyy lapsen koko perheyhteisö elämäntilanteeseen ja perhesysteemin ihmissuhteet. Kotiolojen sekä ihmissuhteiden laatu ja turvallisuus ovat ehdottomasti tärkeimpiä pienen lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavia tekijöitä. (Böök & Mykkänen 2017, 59, 63.) Perhe on merkittävä ja sillä on olennainen rooli lapsen ja nuoren elämässä myös lapsen kasvaessa. Lapsen ja nuoren elämässä vanhemmalta saatavan tuen merkitys korostuu kriittisissä siirtymävaiheissa. (THL 2020 c.)

5.2 Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehitykselle

Aluksi, vauvaiässä, tavallisia vuorovaikutustilanteita ovat arkiset hoivatilanteet ja myöhemmin hoivan lisäksi lapsen ohjaaminen, kasvattaminen ja opettaminen tulevat mukaan olennaiseksi osaksi vuorovaikutussuhdetta (Laakso 2014, 60). Tammisen (2004) mukaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa pieni lapsi tarvitseekin jatkuvasti emotionaalista tukea ja säätelyä aikuiselta. Vanhemman on tärkeää olla saatavilla myös tunnetasolla, sillä se on yksi edellytys lapsen kehitykselle. Avoimessa tunnetilassa vanhempi voi ymmärtää lasta, lapsen tarpeita ja tunteita, sillä tunteet ja niiden jakaminen ovat välttämättömiä lapsen kasvulle ja älyn syntymiselle. (Tamminen 2004, 288.)

Aivojen rakenteellinen kehitys sijoittuu suurimmaksi osin sikiöaikaan, mutta toiminnallinen kehitys tapahtuu syntymän jälkeen. Lapsen aivojen kehitys ja tunne-elämän säätely ovat vaarassa, mikäli vanhempi ei kykene määrällisesti tai laadullisesti riittävään vuorovaikutukseen lapsensa kanssa. (Mäntymaa & Puura 2012, 18, 24.) Vanhemman

merkittävin tehtävä onkin mahdollistaa vastavuoroinen kiintyminen lapselleen (Tamminen 2012, 288). Kasvavalle ja kehittyvälle lapselle jokainen hetki merkitsee, ja jokainen vuorovaikutustapahtuma, jokaisen ihmisen kanssa, jokaisessa tilanteessa on tärkeä (Helsingin yliopiston Avoin yliopisto 2015). Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta myös sosiaalisten taitojen oppimisessa: empatia, toisen huomioon ottamisen ja toisen oikeuksien kunnioittamisen taidot eivät kartu itsestään (Keltikangas-Järvinen 2010, 167).

Sinkkonen (2004) muistuttaa kiintymistarpeen pysyvyydestä sillä, ettei ihmisen tarve saada läheisyyttä, lohdutusta ja turvaa jää vain vauvaikään tai lapsuuteen, vaan se säilyy läpi koko ihmisen eliniän. Ennakoitava ympäristö sekä edes yksi, mutta mielellään useampikin tarpeeksi hyvä kiintymyssuhde, ovat olennaisia edellytyksiä lapsen hyvälle kasvulle. (Sinkkonen 2004, 1871.) Myöskään Ekströmin ym. (2008, 58) mukaan yhdenkään lapsen itsetunto tai minäkuva eivät kehity ilman yhteyttä toiseen.

Kiintymyssuhteen laatu vaikuttaa lapsen kehitykseen ja sen laatuun vaikuttaa olennaisesti lapsen ja hänestä huolehtivan, eli usein vanhemman, välisen vuorovaikutuksen laatu. Vastavuoroisuuden puutteet ovat yleinen syy vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa esiintyville ongelmille. (Kalland 2014, 26, 36.) Myös Ekströmin ym. (2008, 58) mukaan jokaisella yksilöllä on tarve tulla kuulluksi ja nähdyksi omassa sosiaalisessa ympäristössään.

Kiintymyssuhteella on tärkeä tehtävä myös lapsen psyykkisen kehityksen kannalta. Voidakseen kehittyä psyykkisesti, lapsi tarvitse pysyvyyttä ja turvallisuutta ihmissuhteissa sekä jonkun pitämään hänet ja hänen mielensä mielessään kokonaisvaltaisesti. Tunteiden säätelyn ja muiden tietojen ja taitojen oppiminen pitkäjänteisesti edellyttää kokemuksia läheisyydestä ja turvallisuudesta. (Kauppi & Takatalo 2014, 17.)

Pienelle lapselle rakkautta määrittää konkreettinen yhdessäolo. Tämän vuoksi yhdessä vietetty aika on merkityksellistä, sillä sen mukaan lapsi ikään kuin mittaa rakkauden määrää. (Tamminen 2012, 288.) Laadukas, ennustettava vuorovaikutus vanhemmalta edistää lapsen omaa kykyä säädellä tunteitaan. Pienelle lapselle on kehityksellisesti ja hyvinvoinnin kannalta merkityksellistä järjestää kiireetöntä yhdessäoloa vanhemman kanssa tarpeeksi usein. (Baram ym. 2019, 256; Kossila 2019.) Vanhemman ja lapsen yhdessäolo on merkittävää lapselle myös Vasikkaniemen (2013) mukaan. Lapset toivovat vanhempien saapuvan töistä kotiin aiemmin ja saavansa lisää yhteistä aikaa vanhempiensa kanssa. (Vasikkaniemi 2013, 44, 132). Lapsen ja vanhemman yhteisen leikin koetaan vaikuttavan positiivisesti vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen.

Yhteinen leikki lasten ja vanhempien välillä vaikuttaa positiivisesti lasten keskittymiseen sekä mahdollistaa paremman keskusteluyhteyden syntymistä lapsen ja vanhemman välille, jolloin vanhempi ja lapsi voivat helpommin keskustella esimerkiksi erilaisista tunne-reaktioista ja erilaisten taitojen harjoittelusta. (Leikitään ja keskitytään 2020; Terävä 2020.)

Kärkkäisen (2004) mukaan lapsi-vanhempisuhteen laadulla on merkitystä elämässä pärjäämiselle myös myöhemmin tarkasteltuna. Elämässä pärjäämistä helpottaa, mikäli vanhemmat ovat kohdelleet lasta hyväksyvästi, kannustaen ja tunnustusta antaen. Myös vuorovaikutteinen suhde vanhempiin, jossa vanhemmat perustelevat omat näkemyksensä ja jossa lapset saavat omat mielipiteensä kuulluksi, on tärkeä tekijä elämässä menestymisen kannalta. (Kärkkäinen 2004, 235, 237-238.)

5.3 Mentalisaatiokyvyn merkitys lapsen hyvinvoinnille

Mentalisaatio tarkoittaa kykyä pitää sekä oma, että toisen mieli mielessään. Mentalisaatiokyvyn avulla ihminen kykenee ennakoimaan omia ja toisen reaktioita erilaisissa tilanteissa ja kykenee säätelemään tunnetilojaan. (Larmo 2010, 616.) Mentalisaatioteorialla on vahva yhteys kiintymyssuhdeteoriaan, sillä se on kehittynyt pohjautuen kiintymyssuhdeteorian näkemyksiin (Fonagy ym. 2004, Kauppi & Takatalo 2014, 17 mukaan).

Mentalisaatiokyky tarkoittaa ponnistelua toisen ihmisen kokemusten, toiveiden, halujen ja tarkoitusperien selvittämiseksi siitä huolimatta, ettei koskaan kuitenkaan voi olla täysin varma, mitä toinen kokee. Mentalisaatiokyky on vanhemman halua katsoa lapsensa näkyvän käyttäytymisen taakse. Kyky ohjaa vanhemman pohtimaan, mitä lapsi toimiesseen kokee ja pohtimaan myös vaihtoehtoisia selityksiä lapsen käyttäytymiselle. (Pajulo & Pyykkönen 2012, 71.)

Mentalisaatiokyvyn kehitys tapahtuu vaiheittain vauvasta aikuisikään saakka (Kalland & Salo 2014, 39). Vanhemmalta itseltään täytyy löytyä mentalisaatiokykyä, koska tällöin hän ymmärtää nähdä myös lapsensa itsenäisenä olentona omine haluineen ja uskomuksineen (Larmo 2010, 616). Vanhemman toimiva mentalisaatiokyky on edellytys lapsen oman mentalisaatiokyvyn kehitykselle (Pajulo & Pyykkönen 2012, 73-74). Kun vanhempi on tarpeeksi läsnä ja kiinnostunut lapsestaan ja hänen mielenmaailmastaan, samalla lapsen mentalisaatiokyky kehittyy (Kalland 2014, 33).

Vanhemman kanssa lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään erilaisia tunteita ja tarpeita, miten tunteita jaetaan ja miten hän voi tulla ymmärretyksi. Lapsi kokee itsensä hyväksytyksi myös tarvitessaan jotakin ja epätäydellisenä, jos hän on voinut kokea riittävästi vanhemman rauhoittavaa läsnäoloa, turvallista syyliä ja tunteiden vastaanottoa ja säätelyä. (Kalland 2014, 33.) Tällöin lapsen mieleen on voinut tallentua kokemus vanhemman tunnekokemusta säätelevästä ja tunnekokemuksia ymmärtävästä suhtautumisesta (Larmo 2010, 616). Vähitellen lapsi oppii saavuttelemaan tasapainoa omalla luovuudellaan ja turvautumaan sisäistettyyn mielikuvaan turvallisesta vanhemmasta, eikä hän tarvitse enää tunteiden säätelyssä vanhempaansa jatkuvasti (Kalland 2014, 33.)

Hyvä mentalisaatiokyky mahdollistaa lukuisia hyvän vanhemmuuden elementtejä: kykyä tarvitaan herkkyyteen ja täsmällisyyteen vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja se on edellytys lapsen tarvitsemalle ymmärtämiselle ja riittäväälle oikeintulkitsemiselle. Mentalisaatiokyky mahdollistaa lapsen turvallisen kiintymyksen, tukee perheessä tapahtuvaa hyvää vuorovaikutusta ja hyvää stressinsieto- ja säätelykykyä. (Pajulo & Pyykkönen 2014, 142.)

Heikkoon mentalisaatiokykyyn ovat yhteydessä erilaiset mielenterveyshäiriöt ja persoonallisuushäiriöt. Mentalisaatiokyky on myös tilannesidonnaista, sillä esimerkiksi väsymys tai suuttuminen heikentävät ihmisen kykyä mentalisoida. Myös ihmissuhteiden erilaisuudella on vaikutusta: läheisiin ihmissuhteisiin liittyy vahvempia tunteita ja odotuksia, kuin esimerkiksi asiakassuhteeseen, minkä vuoksi oman läheisen kanssa mentalisaatiokyvyn käyttäminen saattaa olla hankalampaa. Omien tunteiden ollessa pelissä, on haastavaa ajatella samanaikaisesti, mitä tuntee. (Kalland 2014, 34–35.) Vanhemman riittämätön mentalisaatiokyky johtaa tulkitsemaan väärin lapsen käyttäytymistä, molemminpuolisiin pettymyksiin, vuorovaikutusongelmiin ja pahimmillaan jopa lapsen laiminlyöntiin ja pahoinpitelyyn (Pajulo & Pyykkönen 2012, 71).

Mentalisaation ohella ja alakäsitteenä käytetään myös käsitettä reflektiivinen kyky, joka tarkoittaa tietoista ponnistelua toisen vuoksi ja käytännön toimintaa. Reflektiivinen kyky on taito, jota pystyy arvioimaan ja sen voi nähdä esimerkiksi vanhemman hoivatessa lastaan päivittäisissä tilanteissa. Sen lisäksi, että vanhempi pohtii mielessään, reflektiivinen kyky näkyy vuorovaikutuksessa yhtäaikaisesti toimintana vastatakseen lapsen fyysisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin. (Kalland 2014, 31.)

Vanhemmuutta voi tukea vahvistamalla vanhemman reflektiivistä kykyä, auttamalla heitä mentalisoimaan. Vanhemman mentalisaatiokykyä vahvistetaan tiedostetusti tarkoilla

vuorovaikutushetkeen kohdistetuilla kysymyksillä, joiden tarkoituksena on auttaa vanhempaa pitämään lapsen mieli mielessään. Kysymykset keskittyvät lapsen kokemuksiin, tunteisiin, tarpeisiin, voivat pohtia lapsen ajattelua ja sitä, mihin hän pyrkii, ottaen huomioon myös muiden perheenjäsenten vaikutukset toisiinsa. Vanhemman mentalisaatiokyvyn vahvistamisessa tavoitteena on auttaa vanhempaa ymmärtämään pääasiassa lapsen mielenmaailmaa, mutta kysymyksiä on tarpeenmukaista kohdistaa myös lapsen ulkoiseen olemukseen, jos esimerkiksi vanhemmalla on suuria haasteita ymmärtää lapsen viestejä. (Kalland 2014, 36–37.)

MLL:n Varsinais-Suomen piirin Soppaa ja sympatiaa -hankkeen yhtenä tavoitteena on vanhemmuuden tukeminen. Hankkeessa työskenteleviltä hankekoordinaattoreilta edellytetään vahvaa mentalisaatiokykyä, sillä mentalisaatio on hankkeen toiminnassa keskeinen työote, jota käytetään esimerkiksi keskustellessa perheiden kanssa. Tämä tukee asiakasperheiden jäseniä kehittämään omaa reflektiivistä kykyään arjen tilanteissa. (Andersson 2017, 5–6; Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin www-sivut 2020.)

5.4 Ennaltaehkäisevät palvelut tukemassa vanhemmuutta

Vanhemmille kuuluu ensisijainen vastuu lapsensa hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisesta (Halme ym. 2013, 121). Myös lastenhuoltolain (190/2019) mukaan lapsi pitää kasvatusta siten, että hän saa osakseen turvaa, hellyyttä ja ymmärrystä. Nykyään lapset kuitenkin viettävät huomattavan osan ajastaan jo varhain kodin ulkopuolella, minkä vuoksi lapsen kaikkien perustarpeiden kohtaaminen ja riittävän perushoivan turvaaminen on olennaista muuallakin (Tamminen 2012, 288).

Vanhemmat ovat myös oikeutettuja saamaan tukea kasvatustehtävässään sekä voidakseen hyvin vanhempina (Böök & Mykkänen 2017, 66, Terävä 2019). Vanhemmuutta ja kasvatustyötä tuetaan ensisijaisesti perheille tarkoitetuilla varhaisen tuen palveluilla. Niillä tarkoitetaan kaikkia niitä palveluja, jotka tukevat perheitä arjessa, universaalisti tai kohdennetusti, kuten lasten- tai kasvatusneuvolat, varhaiskasvatus, koulu, terveystalvet sekä lastensuojelu. (Halme & Perälä 2014, 216; STM 2020). Kunnallisten palveluiden lisäksi näitä palveluja voivat tarjota yksityiset palveluntarjoajat, järjestöt ja seurakunta (THL 2020 d).

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalipalvelujen täytyy tukea lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Huoltajien tukeminen kasvatustehtävässä tarkoittaa käytännössä viranomaisten velvollisuutta yrittää tarjota apua perheille tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, velvollisuutta järjestää tarvittavia palveluja ja tukitoimia ja velvollisuus ohjata lapsi ja perhe tarpeen mukaan lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Hankkeen koordinaattoreiden Päiviön ja Vuorion (03.04.2020) mukaan Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintaa järjestetään Turun sosioekonomisesti heikoimmilla alueilla. Näillä asuinalueilla (mm. Halinen, Lauste, Varissuo) esiintyy huono-osaisuuden riskitekijöitä, kuten perheiden vanhempien matalaa koulutustasoa, taloudellisia ongelmia ja masennusta. Vanhemmat hakevat nykyisin aikaisempaa enemmän tukea kasvatukseen ja vanhemmuuteen myös muilta vanhemmilta (Böök & Mykkänen 2017, 66). Soppaa ja sympatiaa -hankkeen tavoitteena on perheiden yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääntyminen, vertaistuen tarjoaminen, vanhemmuuden ja arjenhallinnan vahvistaminen ja tietoisuuden lisääminen Turun alueen julkisista ja kolmannen sektorin palveluista.

Vanhemmat kokevan saavansa palvelujärjestelmästä huomattavasti apua vanhemmuuteen liittyviin huoliin, kuin esimerkiksi lapsen kehitykseen liittyviin huoliin. Tämä saattaa liittyä vanhemmuuden haasteiden puheeksi oton hankaluuteen, sekä siihen, ettei näitä huolia tunnusteta palveluissa riittävästi. (Halme & Perälä 2014, 220.) Heckmanin (2011) mukaan ongelmien ehkäisyn ja perheiden tukemisen kannalta on tärkeää tunnistaa huolenaiheet perheissä varhain ja puuttua niihin. Varsinkin vanhempana toimimisen vaikeudet ovat riskitekijöitä lapsen ei-toivotun käytöksen, kasvun ja kehityksen, mielenterveyden ongelmien sekä yleisen pahoinvoinnin saralla. Myös Fieldsin & Prinzin (1999) mukaan usea lievä arkipäiväinen huoli voi olla pulmallisempaa, kuin yksittäinen isompi vaikeus, joten vanhempien ilmaisemat arkiset huolet tulisi ottaa vakavasti. (Halme & Perälä 2014, 216 mukaan.) Yleisin huoli vanhempana toimimisessa on jaksaminen. Vanhemmat kokevat yhdeksi keskeisimmäksi palvelujen kehittämiskohteeksi varhaisemman puuttumisen vanhempien itse tai työntekijän havaitsemaan lievään huoleen ja panostusta ennaltaehkäisevään toimintaan. (Halme ym. 2011, 7, 23, 75–76.)

Lasten, nuorten ja perheiden palveluista saadut kokemukset ja vaikutukset jatkuvat kaikista pisimmälle, kerryttäen eniten hyvin- tai pahoinvointia. Vanhemmille, lapselle tai nuorelle itselleen avunhakeminen voi olla kuormittava kokemus, varsinkin, jos ei apua saa. (Mäkelä 2013, 19.) Hillin ym. mukaan yhteys vanhemman ongelmien, kuten matalan koulutustason tai mielenterveyspalveluiden käytön, ja lapsen vaikeuksien välillä on

tunnistettu. Kyse ei kuitenkaan ole “etukäteen päätetyistä” kohtaloista, vaan pikemminkin näkemys siitä, että kehitys etenee tiettyyn, jatkuvasti arjessa luotuun suuntaan, johon ympäristö voi vaikuttaa sitä vahvistamalla tai heikentämällä. (Hilli ym. 2017, 673–674.)

6 TUTKIMUSPROSESSIN KULKU

6.1 Toimintaympäristö ja kohderyhmä/toimijat

Mannerheimin lastensuojeluliitto ry on lapsiperheiden hyväksi jo vuodesta 1920 lähtien toiminut järjestö (MLL www-sivut 2019). Sosiaali- ja terveystieteet ovat vahvasti palvelujen ja uusien tuen muotojen kehittäjän roolissa, sillä ne ovat reagoineet jäsenistönsä uusiin ja erilaisiin tarpeisiin ja ryhtyneet kehittämään palveluja tai muita tuen muotoja jäsenistönsä tarpeiden turvaamiseksi. Useat sosiaalipalvelut nykyisellään ovat syntyneet järjestöjen kehittämistoiminnasta. Järjestöt toimivat sekä paikallisesti että valtakunnallisesti olennaisina palvelujen kehittäjinä ja tuottajina ja ne linkittyvät vahvasti kuntien palvelujärjestelmään. (Särkelä 2016, Kaikon & Lähteisen 2017, 109–110 mukaan.)

Tämän tutkimuksen toimeksiantaja on Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piiri ry. Tutkimus toteutettiin MLL:n Varsinais-Suomen piiri ry:n Soppaa ja sympatiaa -hankkeeseen. Soppaa ja sympatiaa -hanke kuuluu Kaikille eväät elämään -avustusohjelmaan. Kaikille eväät elämään -avustusohjelma toimii vuosina 2017–2020 ja siinä on mukana 23 kehittämishanketta. Kaikille eväät elämään -avustusohjelmalla pyritään eriarvoisuuden vähentämiseen, eli torjumaan ylisukupolvista syrjäytymistä sekä edistämään perheiden, lasten ja nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia. Avustusohjelmaan kuuluvien hankkeiden avulla on valtakunnallisesti tavoitettu 1800 perhettä. Kaikille eväät elämään -avustusohjelma on osa sosiaali- ja terveysministeriön Suomi 100 -avustusohjelmaa ja sen rahoittaa STEA. Kaikille eväät elämään -avustusohjelman koordinoinnista, hankkeiden kehittämistyön, osaamisen ja verkostoitumisen tukemisesta sekä tuloksien ja vaikutusten viestinnästä vastaa Lastensuojelun keskusliitto. (Lastensuojelun keskusliitto 2020.) Soppaa ja sympatiaa -hanke alkoi elokuussa 2017 ja Stean myöntämä rahoitus päättyy joulukuussa 2020. Tämän jälkeen hankkeelle haetaan jatkorahoitusta.

Hankkeessa on mukana Turun alueella kuusi päiväkotia, joissa tarjotaan päiväkotipäivän jälkeen ilmaista päivällistä, yhdessäoloa ja tekemistä kunkin hankkeessa mukana olevan päiväkodin asiakasperheille. Toimintakerroilta ylijääneitä ruokatavaroita annetaan toimintaan osallistuneille perheille myös mukaan kotiin vietäväksi. Toimintaa järjestetään noin kaksi kertaa kuussa jokaisessa hankkeessa mukana olevassa päiväkodissa. Hankkeen tavoitteena on muun muassa edistää perheiden osallisuutta. (Andersson 2017.; Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin www-sivut 2020.) Hankkeen

fyysinen toimintaympäristö on varhaiskasvatuksen tiloissa, mutta toiminta ei kuitenkaan ole osana varhaiskasvatusta, vaan se on luonteeltaan ennaltaehkäisevää perhetyötä.

Perheet voivat käydä toimintakerroilla vaihtelevasti, eli samat perheet eivät välttämättä osallistu joka kerta toimintaan. Toimintakerroille ovat tervetulleita perheet kokonaisuudessaan, eli mukana saa olla myös esimerkiksi päiväkotikäisten lasten kouluikäisiä sisarusia. Perheiden määrä hankkeen toimintakerroilla vaihtelee päiväkodeittain. Vuonna 2018 hankkeen toiminnassa oli yhteensä 1913 osallistujaa, joista aikuisia oli 753 ja lapsia 1160. Vuonna 2019 hankkeeseen osallistui 2131 joista aikuisia oli 822 ja lapsia 1309. Lapsista 248 oli keskimäärin 0-6-vuotiaita. Hankkeen toimintakertojen osallistujatavoite oli MLL:n Varsinais-Suomenpiirin mukaan 120 perhettä ja 250 osallistujaa. 2019 vuoden loppuun mennessä hanke oli jo tavoittanut noin 180 perhettä ja yksittäisiä osallistujia oli ollut yli 600. Osallistujista noin 35 % käy toiminnassa kolmen tai useamman lapsen kanssa.

Hankkeen koordinaattoreiden Päiviön ja Vuorion (03.04.2020) mukaan kohderyhmä oli onnistuttu saavuttamaan todella hyvin. Toiminta oli heidän mukaansa tavoittanut myös niitä perheitä, joita muutoin on ollut hankala tavoittaa. Heidän omien havaintojensa lisäksi samansuuntaisia havaintoja olivat tehneet myös hankkeeseen osallistuneiden päiväkotien henkilökunta. Toimintaan on heidän kertomansa mukaan osallistunut myös perheitä, jotka eivät koskaan ole osallistuneet päiväkodin järjestämiin vanhempainiltoihin tai suostuneet ottamaan apua vastaan. Osallistuvat perheet ovat hankkeen koordinaattoreiden mukaan hyvin heterogeeninen joukko niin etnisen taustan, kuin myös sosioekonomisen statuksen suhteen. Itä-Turussa, jossa sijaitsee hankkeeseen osallistuneista päiväkodeista kolme, on suurin osa perheistä monikulttuurisia, osa maahanmuuttajia ja osa kaksikulttuurisia. Härkämäki-Jyrkkälän-alueen päiväkodeissa perheitä, jotka osallistuvat toimintaan, on noin puolet monikulttuurisia. Noin puolet toimintaan osallistuvista puhuikin kotikielensä jotain muuta kieltä, kuin suomea.

6.1 Tutkimusprosessin kuvaus

Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnasta tehdyn tutkimuksellisen opinnäytetyön (Harinen & Kuronen 2018) lisäksi MLL:n Varsinais-Suomen piiri ry on jo aiemmin selvittänyt toimintaan osallistuneiden perheiden vanhempien kokemuksia ja mielipiteitä hankkeen toiminnasta erilaisilla mielipidekyselyillä. Toimintaan osallistuvien lasten kokemuksia ei kuitenkaan toistaiseksi ole vielä selvitetty. Soppaa ja sympatiaa -hanke on päättymässä

kuluvana vuonna 2020, jonka vuoksi nyt on viimeistään ajankohtaista kuulla myös lasten kokemuksia hankkeen toiminnasta. Toimeksianto tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä otettiin vastaan syksyllä 2019, jolloin tutkimuksen suunnitteluvaihe käynnistyi. Alkuperäinen ajatus tutkimukselle oli hankkeen vaikutusten tutkiminen, mutta siitä luovuttiin, sillä vaikutusten tutkiminen näin lyhyeltä aikaväliltä, sekä pienten lasten näkökulmasta, todettiin hyvin hankalaksi. Tästä syystä päädyttiin tutkimaan lasten kokemuksia hankkeesta.

Tutkimuksen kohderyhmäksi rajattiin varhaiskasvatusikäiset, eli 4–6-vuotiaat, hankkeen asiakasperheiden lapset. Toiminta on tarkoitettu hankkeeseen osallistuvien päiväkotien varhaiskasvatuksen asiakkaille ja heidän perheilleen, jonka vuoksi päädyttiin kuulemaan varhaiskasvatusikäisiä lapsia. Suunnitteluvaihe vei kauan aikaa, sillä oli tärkeää pohtia huolellisesti erilaisia mahdollisuuksia tutkimukselle. Hankkeella on useita tavoitteita, esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen ja perheiden osallisuuden edistäminen. Tutkimuksen tiedonantajiksi rajatut 4–6-vuotiaat lapset ovat vielä pieniä, eikä toiminta ole jokapäiväistä, joten suunnitteluvaiheessa pohdittiin tarkkaan, mitä ja miten on mahdollista selvittää heidän kokemuksiaan hankkeen toiminnasta.

Pienen lapsen ajattelusta puuttuu vielä abstraktin ajattelun tuoma etäisyys ja ajattelu on konkreettista. Konkreettisuus näkyy esimerkiksi lapsen tavasta käsittää aikaa ja sen kulumista hyvin eri tavalla kuin aikuisen. Lapsi ei kykene myöskään vielä kuvaamaan tunteitaan ja kokemuksiaan yhtä taitavasti, kuin aikuinen. (Kirmanen 1999, 199.) Alle kouluikäinen lapsi voi vielä hyvin helposti sekoittaa eri tietolähteitä keskenään, vaikka hän ilmaisisi itseään kielellisesti jo taitavasti. Muistikuvan väärän tunnistamisen vuoksi lapsi voi kuvitella kokeneensa asioita, joita hän on oikeasti vain saattanut kuvitella tai kuullut tai nähnyt esimerkiksi televisiosta. (Korkman 2018, 24.) Tästä syystä pohdittiin, miten hankkeen tavoitteita ja niiden toteutumista voisi selvittää näin pienten lasten kokemana. Esimerkiksi: yksi hankkeen tavoitteista on perheiden osallisuuden vahvistaminen. Koettiin, että näin pienten lasten on vaikea hahmottaa osallisuuden toteutumista koko perheen osalta, koska tämän ikäisillä eri toimintojen yhteen liittäminen ei vielä aina vastaa todellisuutta tai loogista järjestystä. Tämän ikäisten lasten kokonaisuutta leimaakin vielä usein mielikuvitus ja hetkellinen päähänpölkähdyks. Lapsen ajattelu kehittyy koko ajan, mutta se on vielä varsin konkreettista. (Jarasto & Sinervo 2001, 56.) Tässä tutkimuksessa päädyttiin tästä syystä tutkimaan lapsen kokemuksia oman osallisuutensa toteutumisesta hankkeen toiminnassa. Suunnitteluvaiheessa myös perehdyttiin laajaan määrään teoriaa. Teoriatiedon ja hankkeen tavoitteiden pohjalta päädyttiin

haastatteluteemoihin, jotka rajattiin näiden lisäksi myös sen mukaan, mitä arvioitiin olevan mahdollista tutkia luotettavasti 4–6-vuotiailta lapsilta.

Suunnittelua auttoivat myös tutustumiskerrat hankkeen toimintaan, jotka aloitettiin syksyllä 2019. Tällöin tutkijat jalkautuivat yhdelle toimintakerralle kolmeen eri Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimipaikkaan. Suunnitteluvaiheessa jokaista tutkijaa kohden nimettiin kaksi hankkeen toimipisteenä toimivaa päiväkotia, joissa tutkijat tulisivat toimimaan vastuuhaastattelijoina tutkimushaastatteluissa. Sovittiin, että jokaiselle varsinaiselle haastattelukerralle hankkeen toimipisteenä olevaan päiväkotiin jalkautuu vastuuhaastattelijan lisäksi toinen haastattelija tukemaan haastatteluiden onnistumista. Sovittiin myös, että kolmas tutkija toimisi tällöin varahenkilönä, joka pääsisi paikalle esimerkiksi jommankumman tutkijan sairastuessa. Tällä pyrittiin turvaamaan jokaisen sovitun haastattelukerran toteutuminen. Sovittiin, että jokainen tutkija vierailee omissa vastuu päiväkodeissaan vielä 1–2 kertaa kevään 2020 aikana ennen haastatteluiden toteutusta.

Toteutusvaiheessa tietoperustan pohjalta muodostettiin teemakysymyksiä haastatteluun ja luotiin runko haastattelun kulusta (LIITE 3). Alustavat haastattelukysymykset lähetettiin arvioitavaksi ensimmäisen kerran ohjaavalle opettajalle helmikuussa 2020. Kysymysten toimivuutta testattiin yhdessä päiväkodissa 4–5-vuotiailla lapsilla maaliskuun 2020 alussa ja hyväksyttiin toimeksiantajalla ennen haastatteluiden alkua.

Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintakertoihin vierailu jatkui suunnitellusti keväällä. Tällöin tutustuttiin paremmin perheisiin ja erityisesti lapsiin, itse toimintaan ja toimintaympäristöön. Maaliskuussa toimeksiantajalle lähetettiin tutkijoista kuva ja sen yhteyteen lyhyt saateteksti, joka jaettiin myöhemmin hankkeen Facebook-sivuille asiakasperheiden vanhempia varten. Tekstissä esiteltiin tutkijat ja tutkimus, sekä kerrottiin tulevista tutkimushaastatteluista.

Haastatteluja varten tehtiin asiaankuuluvat tutkimuslupalomakkeet (LIITE 3), eli lapsen vanhemmilta pyydettiin kirjallinen lupa lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuslupalomakkeen sisällössä löytyi tutkimuksen kuvauksessa tutkimuksen olennaiset kysymyksenasettelut. Lomakkeeseen sisältyi toive lapsen osallistumisesta tutkimukseen, mutta mukana oli myös selkeä vastausvaihtoehto sille, jos lapselle ei anneta lupaa osallistua haastatteluun. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei saisi muodostua valikoivaksi tekijäksi, vaan tällaisella menettelyllä pystyttiin kunnioittamaan asiallisesti vanhempien päätösvaltaa. (Ruoppila 1999, 32.) Lomakkeessa kerrottiin tutkimuksesta ja kannustettiin osallistumaan tutkimukseen, sillä tällaisen, samalla saatekirjeenä toimivan, kirjallisen

lomakkeen tehtävänä oli olennaisesti myös vakuuttaa vanhemmat tutkimuksesta ja motivoida heitä tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimuksesta annettiin riittävästi tietoa osallistumis päätöksentekoa varten, sillä myös hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää sitä. (Vilka 2015, 189–190.) Lupalomakkeet annettiin perheille luettavaksi ja allekirjoitettavaksi ennen haastatteluja ja vanhempien kanssa keskusteltiin tutkimuksesta myös suullisesti.

Haastattelut aloitettiin maaliskuun 2020 alussa. Haastatteluja ehdittiin tällöin toteuttaa kahdessa hankkeen toimipaikassa. Vuoden 2020 alussa Kiinasta alun perin lähtöisin ollut koronavirusepidemia alkoi levittäytyä maailmanlaajuisesti. Maaliskuussa 2020 WHO julisti koronavirusepidemian (COVID-19) pandemiaksi. (WHO Director-General's 2020; Kokkonen & Myöhänen, 2020.) Maaliskuussa 2020 koronavirustilanne muuttui vakavaksi myös Suomessa. Viruksen leviämisen hillitsemiseksi hallitus listasi monia toimenpiteitä, joista osan toteuttamiseksi jouduttiin turvautumaan valmiuslakiin. Merkittäviä toimia olivat esimerkiksi koulujen sulkeminen muilta, kuin yhteiskunnan kannalta kriittisillä aloilla työskentelevien vanhempien 1.-3. luokkalaisilta lapsilta, sekä julkisten kokoontumisten rajaaminen kymmeneen henkilöön. Maaliskuussa hallitus ilmoitti linjausten olevan voimassa aluksi 13.04.2020 asti. (Tikkala 2020.)

MLL:n Varsinais-Suomen piiri ry:ltä reagoitiin monen muun toimijan tavoin koronavirustilanteeseen perumalla toimintoja. Aluksi peruttiin kaikki loput maaliskuun 2020 Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintakerrat. Nopeasti hallituksen linjausten myötä kuitenkin selvisi, että Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintakerrat oli peruttava ainakin 13.04.2020 saakka. Tämän takia suunnitelluista kuudesta haastattelukerrasta kaikki loput, eli neljä, peruuntuivat. Tämän tiedon tultua julki, pohdittiin tutkimuksen etenemismahdollisuuksia yhdessä ohjaavan opettajan ja toimeksiantajan kanssa. Sovittiin, että tutkimus jatkuu ja toteutetaan jo kerätyn, suunniteltua pienemmän aineiston pohjalta.

Kaikki haastattelut litteroitiin ja litteroitu aineisto analysoitiin maaliskuussa 2020. Pohdittiin analyysin pohjalta tutkimuksen tulokset, johtopäätökset ja jatkotutkimusajatukset, sekä arvioitiin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Tutkimuksen arviointivaiheessa arvioitiin koko tutkimusprosessia ja tutkijoiden ammatillista kasvua.

7 TUTKIMUS

7.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä oli haastatella lapsia heidän kokemuksistaan Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia ja kuvata, millaiset asiat ovat heille tärkeitä, millaisia kokemuksia lapsilla on oman osallisuutensa toteutumisesta sekä vanhemman kanssa yhdessä vietetystä ajasta Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa hankkeen toiminnasta lasten näkökulmasta, jotta toimeksiantaja voi huomioida lasten kokemukset ja näkökulman hankkeen arvioimisessa ja toiminnan mahdollisessa jatkokehittämisessä.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia asioita lapsi pitää tärkeänä Soppaa ja sympatia -hankkeen toiminnassa?
- 2) Millaisia kokemuksia lapsilla on oman osallisuutensa toteutumisesta Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa?
- 3) Millaisia kokemuksia lapsilla on yhdessä vietetystä ajasta vanhempansa kanssa Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa?

Tutkimuskysymysten suuntaaminen näihin teemoihin muodostui hankkeen toiminnasta ja sen tavoitteesta. Hankkeen tavoitteena on tukea lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta sekä perheen osallisuutta. Hankkeen toiminnan kannalta on tärkeää myös selvittää, millaisia asioita lapset itse pitävät tärkeänä hankkeen toiminnassa, jotta lapsen näkökulma tulee huomioiduksi toimintaa toteuttaessa.

7.2 Laadullinen tutkimus ja valitut tutkimusmenetelmät

Tutkimus on laadullinen tutkimus, joka toteutettiin tutkimushaastatteluiden pohjalta. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa, jossa merkitykset ilmenevät suhteina ja merkityskokonaisuuksina. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tavoittaa henkilön oma kuvaus kokemastaan todellisuudesta, eikä löytää yhtä totuutta tutkittavasta asiasta. (Vilkkä 2015, 118–120.) Haastattelun idea yksinkertaisuudessaan pohjaa siitä, että kun haluaa tietää, mitä ihminen ajattelee, on sitä järkevää kysyä häneltä (Tuomi

& Sarajärvi 2018, 62). Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, sillä siinä keskitytään tiettyihin tutkimuksen kannalta keskeisiin teemoihin, joiden pohjalta haastattelu etenee ja joista halutaan vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48). Tutkimusongelmaan vastaamiseksi teemahaastattelu etenee tutkimusongelmasta poimittujen keskeisten teemojen mukaisesti, mutta haastateltava vapautuu antamaan oman kuvauksensa kaikista teemoista hänen kannaltaan luontevassa järjestyksessä (Vilkkä 2015, 122, 124). Kun haastattelulla tavoitellaan henkilön kokemuksia, ei ole suositeltavaa käyttää strukturoitua haastattelua, vaan avoimia kysymyksiä, jotka ohjaavat vastauksia mahdollisimman vähän (Laine 2015, 39). Pyrittiin siihen, että haastattelutilanne on keskustelunomainen.

Teemahaastattelussa haastatteluun on mahdollista myös yhdistää tehtäviä (Vilkkä 2015, 124). Haastattelun yhteydessä haastateltavalla lapsella oli mahdollisuus myös kokemustensa ilmaisemiseen piirtämisen avulla. Lasten kokemuksia on tutkittu yhdistämällä haastattelu ja piirtäminen aiemminkin (ks. Linnavuori 2007; Veini 2013). Koska leikki on pienelle lapselle luontainen tapa toimia, oppia ja jäsentää kokemuksia, on erittäin tarpeellista käyttää toiminnallisia välineitä (Oranen & Keränen 2006, Muukkosen & Tulensalon 2018, 97 mukaan). Esimerkiksi piirtäminen on yksi toiminnallinen väline, jonka avulla koetun muodostaminen sanoiksi helpottuu. Yhtaikainen toiminta haastattelun ja keskustelemisen lisänä tukee lapsen ilmaisua ja antaa hänelle kertomistilaa. Lapselle ominaisen leikkisyyden lisäämisen ohella toiminnallinen väline työskentelyssä konkretisoi ja tekee lapsellekin näkyväksi asioita sekä antaa lapselle mahdollisuuden käyttää mielikuvitustaan tietoisesti kerronnassa. (Muukkonen & Tulensalo 2018, 97.)

Tutkimuksessa tutkittiin hankkeeseen osallistuvien perheiden 4–6-vuotiaiden lasten kokemuksia Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnasta. Haastateltavien lasten ikä rajattiin 4–6-vuotiaisiin, koska alle neljävuotiaat eivät välttämättä vielä osaa puhua täysin ymmärrettävästi ja heidän kielessään on vielä liikaa sanoja, joilla vain lapselle itselleen on ominainen merkitys. Lapselta voisi haastattelun aikana saada kysymyksiä kysyttäessä kyllä reaktion, mutta tätä ei voi vielä pitää haastatteluna. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 129.) Tämän perusteella pohdittiin, että haastattelun toteuttaminen tätä nuoremmalle lapselle olisi eettisesti kyseenalaista.

Rajaus oli myös tarpeen, ettei tutkimuksesta tule liian laaja ja jotta pystyttiin suuntaamaan teemat ja teemakysymykset tietynikäisten lasten maailmaan sopiviksi. Haastattelun teemoiksi muodostettiin “lapselle tärkeää”, “osallisuus” sekä “vanhempi ja lapsi” (LIITE 2), jotka luotiin tutkimuskysymysten ja tietoperustan pohjalta.

7.3 Lapsen haastattelemisen erityisyys

Pieniä lapsia haastatellessa on useita tekijöitä, jotka haastavat lasten haastattelua ja heikentävät tulosten laatua, kuten lasten kielelliset ja kognitiiviset vajavuudet, sekä lasten johdatteluvoima. Lapsen ja haastattelijan välisen vuorovaikutuksen muotoutumiseen vaikuttavat monet seikat. Lapsi eroaa aikuisesta tutkimuskohteena usealla tavalla, minkä vuoksi tutkijan ja kohteen välinen suhde on erityinen. Haastattelua suunniteltaessa ja haastattelussa huomioitiin, että esimerkiksi aikuisille tutuista sanoista useat voivat puuttua lapsen käsittevarastosta kokonaan tai hän tulkitsee saman käsitteen eri tavalla. (Kirmanen 1999, 199.)

Haastattelussa pyrittiin käyttämään lapsen ymmärtämiä käsitteitä ja kieltä, koska on yleistä, että lapset vastaavat, vaikka he eivät ymmärtäisikään kysymystä. Käytetty kieli oli hyvä suhtauttaa lapsen kehitystason taitoihin: esimerkiksi pienelle lapselle kysymykseen ”kuinka usein jokin tapahtuu” vastaaminen on hyvin vaikeaa, sillä sitä varten hänen tulisi osata jo laskea yhteen tapahtuvia asioita määritellyltä ajanjaksolta. Myös pienille lapsille suunnatuissa tunteisiin liittyvissä kysymyksissä kannattaa käyttää mieluummin konkreettisia ilmaisuja, jotka voi yhdistää havaittavaan toimintaan, esimerkiksi ”mikä saa sinut itkemään?”. Sen lisäksi varottiin käyttämästä tunteita kuvaavia monimutkaisia sanoja, kuten ”alakuloinen”. (Hyvärinen 2018, 128.)

Haastattelussa pyrittiin välttämään johdattavia kysymyksiä, sillä niillä haastatteliija välittäisi tietoa, jolloin vaarana on, että haastattelijan ennako-oletukset tai muilta ihmisiltä saadut käsitykset vaikuttavat haastattelussa syntyvään tietoon. Haastattelussa käytettiin mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä, jolloin lapsi välitti itse tietoa. (Hyvärinen 2018, 132.) Kysymykset, jotka antavat vaihtoehdot vastata tai joihin voi vastata ”kyllä” tai ”ei”, voivat vaikuttaa haastateltavan lapsen tulkintaan tapahtumista. Ennen mielen teorian täyttämistä lapsi voi ajatella aikuisen tietävän kaiken. Lapsi arvelee, millaista vastausta aikuinen häneltä odottaa ja vastaa usein sen mukaisesti. (Korkman 2018, 22, 28.) Tutkimuksessa on todettu alle kouluikäisten lasten vastaavan herkästi itse keksimänsä vastauksen myös niihin kysymyksiin, joihin ainoa oikea vastaus olisi ollut ”en tiedä”. Tutkimuksen mukaan lapsia houkuttaa vastata etenkin ”kyllä”-”ei”-kysymyksiin. (Blades ym. 2004, 343.)

Lasta pyrittiin pyytämään kuvailemaan myös ”kertoisitko minulle, mitä tapahtui?”, mikäli lapsi otti esille jonkun tietyn tilanteen. Lasta pystyi auttamaan kertomaan enemmän ja

yksityiskohtaisemmin tilanteesta käyttämällä avoimia kysymyksiä, kuten ”mitä sitten tapahtui?” tai ”kerro lisää”. Haastatteluissa pystyttiin myös toistamaan lapselta kuultu asia kysyvää äänensävyä käyttäen tai viitata lapsen aiemmin kertomiin yksityiskohtiin ja rohkaista lasta tarkentamaan niitä tarvittaessa. (Hyvärinen 2018, 132.)

Ohjaavat kysymykset taas auttoivat haastattelijaa tarvittaessa selvittämään täsmällisempää, tiettyä tietoa, kuten ”miksi”, ”mitä”, ”milloin”, ”missä” tai ”mitä tapahtui”. Haastattelija pystyi hyödyntämään ohjaavia kysymyksiä tavoitellessaan lapselta tarkennuksia kertomukseen käytettyään ensisijaisesti kuitenkin mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä lapsen kokemuksen tavoittamiseksi. (Korkman 2018, 28.)

Haastattelija vältti sellaisten toimintatapojen käyttämistä, jotka lujittavat aikuisen omia ennako-oletuksia, sisältävät tulkintaa, painostavat lasta tai ohjaavat lapsen spekuloidaan. Haastattelijan olisi ollut mahdollista johdatella haastattelua esimerkiksi kehuilla tai palkitseamalla lapsen muuten silloin, kun lapsen kertoma osuu siihen, mitä haastattelija on itse olettanutkin kuulevansa. (Hyvärinen 2018, 132.) Kaikki lapset eivät halua olla yhtä paljon aikuiselle mieliksi, mutta osa lapsista pyrkii ennakoimaan, mitä ja millaista käyttäytymistä aikuinen heiltä haluaa ja odottaa. Tutkimustilanteessa on aina kunnioitettava lapsen yksilöllisyyttä ja otettava hänen erityispiirteensä huomioon. (Ruoppila 1999, 38–39.)

Lapsen haastatteluun erityispiirteen toi myös se, että lapsi ei voi päättää osallistumisestaan haastatteluun itsenäisesti. Tutkimuseettisten sekä lainsäädännöllisten syiden vuoksi tässäkin tutkimuksessa lapsen osallistumisesta sovittiin yhdessä huoltajan kanssa. Huoltaja onkin luvan vuoksi aina osallisena tutkimuksessa, vaikka hän ei itse olekaan informanttina. Vanhemmalla voi olla myös omia toiveita ja pyrkimyksiä lapsen osallistumisen suhteen. Tiedonsaantiin ja lapsen haastattelun luottamuksellisuuteen liittyvät asiat ovat kuitenkin usein ratkaistavissa selkeillä sopimuksilla ja riittävällä tiedottamisella tutkimuksen alussa. Lapsen näkökulmasta riittävä tieto haastattelusta ja tutkimuksesta oli myös merkittävää. Lapsella voi olla omia odotuksia tilanteesta ja myös siitä, mitä haastattelusta seuraa. Tutkijat kertoivat lapsille mahdollisimman ymmärrettävästi, mistä tutkimuksessa on kyse, mikä haastattelijan rooli on suhteessa tutkimuksen muihin osapuoliin sekä miten lapsen antamia tietoja tullaan käyttämään. Tämä oli myös tutkimuseettinen perusasia, jota ei voi perustella sillä, että lapsen huoltajaa on informoitu asiasta. (Alasuutari 2005, 147–148.) Tutkimustilanteessa kuvattiin lapselle mitä tulee tapahtumaan ja mitä hän voi odottaa kielellisesti, minkä vuoksi lapsen kielen kehityksen

taso vaikuttaa myös luonnollisesti hänen kykyynsä totuttautua tilanteeseen (Ruoppila 1999, 39).

Myös Hyvärinen (2018) kiteyttää, että on lapsen oikeus tietää tapaamisen syy, haastattelun tarkoitus sekä eri osapuolten roolit tilanteessa. Lapselle annettava tieto oli tärkeä osa lapsen osallisuutta ja haastattelua: lapsi ei voi muodostaa mielipidettä tai ilmaista näkemyksiään hänestä koskevissa asioissa, ellei hänelle ole annettu riittävää tietoa mielipiteen muodostamiseksi. Haastatteluissa huolehdittiin, että lapsille annettiin tarvittava tieto heidän kehitystasonsa huomioiden ymmärrettävällä tavalla. (Hyvärinen 2018, 128.)

7.4 Haastateltavana 4–6-vuotias lapsi

Neljävuotiaan lapsen puheessa esiintyy vielä toisinaan taivutusvirheitä, mutta muuten puhe on melkein kokonaan ymmärrettävää. Lapsen sanavarastoon sisältyy jo kaikkien sanaluokkien sanoja ja hän osaa myös käyttää subjektia, predikaattia ja objektia lauseissaan oikein. Konsonanttien hallinnassa hänellä saattaa olla vielä haasteita, mutta tavallisesti hän taitaa jo kaikki vokaalit. Lapsen puheeseen kuuluvat jo erilaiset aikamuodot, käsky-, kielto- ja kysymyslauseet. Tämän ikäisellä lapsella kielellinen tietoisuus ja kiinnostus leikkiä sanoilla kasvaa ja hän kyselee, mitä hänelle uudet, satunnaiset sanat tarkoittavat. (Aro ym. 2014, 130.)

Lapsen kielellisen kehityksen kannalta katsottuna neljävuotiaan lapsen kertoma tarina on jo tapahtumarikasta, mutta hän jättää herkästi mainitsematta kuulijan ymmärtämisen kannalta olennaisia tapahtumia. Viisivuotiaan tarinankerrontataidot ovat jo melko hyvät, sillä hän pystyy kertomaan jo tapahtumiltaan ajallisesti oikein etenevän, rakenteeltaan johdonmukaisen pienen tarinan. Kuusivuotias kertoja taas pystyy jo toistamaan olennaiset yksityiskohdat tarinassa, eli kuka teki mitä, kertomaan tapahtumien etenemisjärjestyksen ja kertomaan, miten tarina päättyi. (Ahonen ym. 2015, 52.)

4–5-vuotiaalla lapsella on hyvin rikas mielikuviutus ja hän saattaakin kertoa epätosia juttuja. Tämä ei kuitenkaan johdu siitä, että lapsi valehtelisi, vaan hänen mielikuviutuksensa kehittymisestä. Vaikka lapsen mielikuviutus on todella rikas tässä ikävaiheessa, hän kuitenkin usein tietää mikä on totta ja mikä ei. (Koivunen & Lehtinen 2015, 129.) Mielikuviutus myös auttaa lasta selviämään tilanteista, joissa muisti pettää, vaikka nämä eivät aina olekaan aikuisen järkevä ajattelun mukaan oikeaoppisia tulkintoja. Tätä ikää kutsutaan myös kielellisesti lapsuuden aktiivisemmaksi vaiheeksi. Lapsi havainnoi, toimii ja puhuu

päästäkseen selville häntä ympäröivästä moninaisesta kulttuurista. Kysyttäessä asioita 4–5-vuotiaalta, harvemmin saakaan lyhyitä vastauksia, vaan vastaukset rönsyilevät ja lapsi saattaa alkaa kertomaan esimerkiksi koirasta, jonka hän näki aikaisemmin. Lapsen saattaakin haastattellessa olla vaikeaa pysyä aiheessa ja myös keskustelun asiasisältö saattaa hävitä. (Jarasto & Sinervo 2001, 54, 57, 59.)

5–6-vuotiaalle lapselle kieli on selkeästi jo väline, jolla hän voi oppia ymmärtämään maailmaa. Kysymisestä on muodostunut tiedonkeruun väline, eikä niinkään enää kielellistä kokeilua, kuin vielä nelivuotiailla. Kielen rakenne alkaa muistuttamaan jo enemmän aikuisten käyttämää kieltä ja lapsen mahdollisuus ymmärtää abstrakteja asioita lisääntyy. Lapsi myös erottaa lauseista yksittäisiä sanoja sekä kyselee ja analysoi niitä. (Jarasto & Sinervo 2001, 65–66.) 5–6-vuotias lapsi hallitsee jo sanojen taivuttamisen ja lauseiden muodostamisen perussäännöt. Lapsi myös osoittaa kiinnostusta kirjoitettua tekstiä ja sanoilla sekä äänneillä leikkimistä kohtaan. Hän kykeneekin jo kuvaamaan kielellisesti esimerkiksi tunteita ja vertailemaan ihmisten ja esineiden ominaisuuksia. Lapsi myös pystyy täsmentämään ilmaisuja ajasta ja paikasta, sekä hänellä on valmius muistaa ja toistaa monia yksittäisiä sanoja ja numeroita. (Aro ym. 2014, 130.)

Muistin kehitys jatkuu vielä pitkään lapsuuden jälkeen aina varhaisaikuisuuteen saakka. Muistia voi heikentää merkittävästi lapsuudessa koettu pitkäaikainen stressi. Turvaton ja kaoottinen ympäristö ilman rutiineja asettavat lapselle haasteita yhtenäisten muistikuvien muodostamiseksi kokemuksistaan, eikä vanhemmat yleensä itse kykene tarjoamaan riittävää apua tulkitsemaan ja ymmärtämään tapahtumia tällaisissa olosuhteissa lapselleen. Kykyyn muistaa ja kerrontatapaan vaikuttaa myös kulttuuristausta, sillä ajan kulun määrittely ja tapahtumien ajallinen ulottuvuus ovat erilaisia eri kulttuureissa. Lapsi muistaa parhaiten hänelle ja hänen yhteisölleen merkityksellisiä tapahtumia ja asioita. (Korkman 2018, 26.) Muistikapasiteetti taas määrittelee sitä, kuinka monimutkaista ohjetta lapsen on mahdollista seurata muistinsa varassa. Neljävuotiaalla lapsella tämä on suurin piirtein 3–4 yksikköä ja viisivuotiaallakin se on vasta 4–5 yksikön verran. (Ahonen ym. 2015, 57.)

Muistot, eli tiettyyn aikaan ja paikkaan yhdistyvät henkilökohtaiset kokemukset ja elämykset, kuuluvat episodiseen muistiin, joka on osa ihmisen pitkäkestoista muistia. Episodisessa muistissa tieto tallentuu eri tapahtumista tarinamaisella tavalla, käsikirjoitukseksi. Käsikirjoituksen kulkua muovaavat lapsen kokemukset eri tapahtumista, kuten harrastuksessa käymisestä, kylpemisestä tai bussilla matkustamisesta. Usein jo 3-

vuotias lapsi osaa yhdistää tilanteisiin niissä yleensä tapahtuvia asioita, kun häntä pyydetään kertomaan jostakin näistä tietyistä tilanteista. (Ahonen ym. 2015, 57, 58.)

5–6-vuotiailla lapsilla alkaa muodostua mieli- ja muistikuvia itse tutkimukseen osallistumisesta. Näin ollen mahdollisimman neutraali tai mielellään positiivinen kokemus tutkimukseen osallistumisesta on merkityksellistä myös sen vuoksi, että lasten asenteet tutkimuksia kohtaan muodostuisivat mahdollisimman myönteisiksi. (Ruoppila 1999, 39.)

7.5 Haastattelujen toteutus

Päiväkodit, joissa Soppaa ja sympatiaa -toimintaa järjestettiin, olivat tiloiltaan hyvin erilaisia. Myöskin toiminnan kävijämäärä vaihteli suuresti eri päiväkotien välillä. Osassa toimintapaikoista melutaso nousi hyvinkin korkealle toiminnan aikana. Kyky keskittyä puheeseen taustahälinän keskellä on iän myötä kehittyvä kyky. Melun noustessa 6–9-vuotiaiden lasten keskittymiskyky laskee huomattavasti nopeammin kuin aikuisilla. (Aulanko-Jokirinne 2019; Bourguigon ym. 2019, 2938, 2948.) Jo toimintaan tutustuesssa pyrittiin kartoittamaan mahdollisuuksien mukaan erillistä tilaa tai huonetta haastatteluille, jotta taustamelu ei häiritsisi haastatteluja ja lasten kykyä keskittyä haastatteluun.

Haastattelut toteutettiin hankkeen toimintakertojen aikana ennalta sovittuina ajankohtina. Vanhemmille kerrottiin tulevasta tutkimuksesta ja lasten haastattelusta jo toimintaan tutustuesssa. Lisäksi Soppaa ja sympatiaa -hankkeen Facebook-sivulla julkaistiin etukäteen laadittu saateviesti tulevista tutkimushaastatteluista. Tutkimushaastattelujen toteutuskertoina jokaisen haastateltavan lapsen vanhemmalle kerrottiin henkilökohtaisesti haastattelun tarkoituksesta ja sisällöstä pääpiirteet ja heille annettiin lupalomakkeet täytettäväksi. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa tilassa, mutta kuitenkin niin, että haastateltavien lasten vanhemmat olivat lähettyvillä.

Lapsen kuuleminen edellyttää suopeaa ja rohkaisevaa tilannetta, jossa lapsi kokee kuullijan roolissa olevan aikuisen haluavan aidosti kuunnella häntä ja ottavan hänen kertomansa vakavasti. Tilanteessa tavoitteena on lapsen ja aikuisen välinen dialogi, eli yksipuolisen kuulustelun sijaan pyritään vuorovaikutukselliseen keskusteluun. (Pollari & Toivonen 2018, 58.) Haastattelun aluksi jokaiselle lapselle kerrottiin haastattelun tarkoitus ja haastattelun kulku. Käytetyt ilmaisut pyrittiin pitämään lapsen ikä- ja kehitystasoisesti ymmärrettävinä. Lapselle kerrottiin, että hän voisi vastata myös ”en tiedä” ja, että hän voisi, koska tahansa keskeyttää haastattelun. Haastattelun alkaessa lapselle kerrottiin

nauhurin käynnistämisestä ja haastattelun aloittamisesta. Haastattelutilanteen aluksi lasta rohkaistiin piirtämään kuva Soppaa ja sympatiaa -hankeen toiminnasta ja siitä, millaisia asioita lapselle tulee mieleen hankkeen toiminnasta. Lapsen piirtäessä häneltä kyseltiin haastattelunteemojen mukaisia kysymyksiä keskustelunomaisesti. Lapsi sai jo haastattelun aikana kertoa piirtämistään asioista ja ne käytiin vielä lopuksi yhdessä lapsen kanssa läpi. Koska lapsella oli mahdollisuus jo haastattelun aikana kertoa piirustuksesta, oli mahdollista, että siitä nousisi joitain asioita myös haastatteluun.

Kaksi lasta valitsi mahdollisuuden piirtää Soppaa ja sympatiaa -hankkeesta mieleen tulevia asioita (LIITE 4). Muiden lasten piirustuksista ei käynyt heidän kertomansa mukaan suoraan ilmi, että niiden aihepiirit liittyisivät Soppaa ja sympatiaa -hankkeeseen, eikä niitä tämän vuoksi käytetty tutkimuksen aineistona tai lisätty liitteisiin. Haastattelun päätteeksi jokainen tutkimukseen osallistunut lapsi sai valita haluamansa tarran palkinnoksi osallistumisesta.

Haastatteluja ehdittiin lopulta toteuttamaan kahdessa hankkeeseen osallistuvassa päiväkodissa, ennen kuin koronaepidemian vuoksi kevään toimintakerrat peruutettiin. Toisessa päiväkodissa haastatteluja saatiin yhteensä seitsemän, joista yksi jouduttiin keskeyttämään jo heti aluksi haastattelijan tulkittua, että haastattelutilanne jännitti lasta liian paljon. Keskeyttämättömiä haastatteluja saatiin analysoitavaksi ensimmäisestä päiväkodista viisi ja toisesta päiväkodista kaksi, eli aineistoa kertyi yhteensä 7 haastattelun verran. Yhden haastattelun aluksi selvisi haastateltavan lapsen olevan 7-vuotias, vaikka haastateltavien lasten iäksi oli rajattu 4–6-vuotta ja haastattelutilanteeseen oli pyydetty tämän ikäisiä lapsia. Haastattelujen määrän jäätyä pieneksi vallitsevan tilanteen vuoksi, aineistoon päädyttiin ottamaan mukaan myös 7-vuotiaan lapsen antama haastattelu. Yhdessä haastattelussa oli kaksi lasta samanaikaisesti, muuten lapsia haastateltiin yksitellen, eli tutkimuksen aineisto koostui kahdeksasta keskeyttämättömästä haastattelusta.

7.6 Aineiston analysointi

Kokemuksia tutkittaessa pitää muistaa, että kokemus on aina tutkittavan henkilön oma-kohtainen, eivätkä tutkittavan kokemukset tule koskaan täydellisesti ymmärretyiksi (Vilkkä 2015, 118). Voiko aikuinen ylipäättään tavoittaa lapsen näkökulmaa? Jokainen lapsi on erilainen ja ilmentää kokemuksiaan, merkityksiään ja aikomuksiaan kehonkielellä sekä sanallisesti lapsen näkökulmasta, jota aikuisen ei ole mahdollista ottaa, vaan aikuinen tulkitsee asioita aikuisen näkökulmasta ja voi vain lähestyä lapsen näkökulmaa.

Siihen, kuinka lähelle aikuinen voi lasten näkemyksiä päästä, vaikuttaa monta tekijää. Näitä ovat muun muassa: miten aikuiset arvostavat lapsien tapaa kokea ja ymmärtää maailmaa, kuinka paljon aikuinen tietää lapsen kehityksestä, voiko aikuinen saavuttaa lapsen luottamuksen sekä onko aikuisella herkkyyttä ja aikaa lapsen näkökulman ja maailman tavoittamiseen. (Johansson 2003, Pramling ym. 2003, Turja 2007, 167–168 mukaan.)

Kaikki haastattelut nauhoitettiin puhelimen ääninauhurilla. Keskeyttämättömistä haastatteluista aineistoa kertyi yhteensä 56 minuuttia. Haastatteluaineisto keskeyttämättömistä haastatteluista litteroitiin eli äänitetty materiaali kirjoitettiin tekstimuotoon, jotta sen tutkiminen olisi mahdollista. Tekstimuotoinen aineisto on helpompi myös helpompi analysoida. Litterointi oli hyvin aikaa vievää, mutta sen aikana pystyttiin jo käymään vuoropuhelua aineiston kanssa, eli esimerkiksi tässä tapauksessa pohdittiin yhtäaikaisesti suunniteltua pienemmäksi jääneen aineiston riittävyttä tutkimusongelmiin vastaamiseksi. (Vilka 2015, 137.) Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 28 A4-sivua (fonttikoko 11, rivinväli 1,5, rivinvaihtoväli aina haastateltavan lapsen ja haastattelijan puheenvuorojen välissä). Haastateltavat identifioitiin numeroimalla heidät aineistoon (H1-H8), jotta tulosten esittämisessä pystyttiin nostamaan esiin suorilla haastatteluotteilla aineistosta kaikkien haastateltavien näkemyksiä. Suorien otteiden avulla pyrittiin tuomaan esille mahdollisimman elävää kuvaa haastateltavien maailmasta ja vahvistettiin tutkijoiden argumentointia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 194).

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalysilla. Tällöin aluksi aineistolle esitettiin tutkimusongelman- tai tehtävän mukaisia kysymyksiä, jolloin aineistosta tunnistettiin tutkimuksen kannalta olennaisia asioita. Löydetyt alkuperäisilmaisut pelkistettiin, jonka jälkeen pelkistetyistä ilmaisuista etsittiin samoja asioita kuvaavat ilmaisut. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Erilaisia ilmaisuja pelkistettiin mahdollisimman yhteneväiseen suuntaan ryhmittelyn helpottamiseksi kuitenkin niin, ettei lapsen kertoman asian merkitys muuttuisi. Seuraavaksi esimerkkiotteita alkuperäisilmausten pelkistämisestä:

Esimerkki1:

”Haastattelija: ... mitä sä tykkäät tehdä täällä?”

Lapsi 7v [H4]: öö joskus piirtää ja leikkiä...”

➔ **PELKISTETYT ILMAISUT:** *tykkään leikkiä täällä, tykkään piirtää täällä*

Esimerkki2:

”Haastattelija: ...Sit täs oli et mitä sä tykkäät täällä tehdä? Ollis jotain muuta, kuin se kuulapeli?”

Lapsi 4v [H7]: no ihan leikkiminen ja...”

→ *PELKISTETTY ILMAISU: tykkään leikkiä täällä*

Esimerkki3:

”Haastattelija: no mitäs täällä tehdään sitten, tääl Soppaa ja sympatiaa -toiminnassa?”

Lapsi 4v [H8]: no mää tykkään leikkiä.”

→ *PELKISTETTY ILMAISU: tykkään leikkiä täällä*

Pelkistämisen jälkeen aina samoja asioita kuvaavia ilmaisia kohden muodostettiin ja nimettiin sisältöä kuvaavia kategorioita. Tämän jälkeen alakategorioiden yhdistäminen tapahtui sisältöjen samankaltaisuuksien mukaan, ja niille nimettiin sisältöä kuvaavat yläkategoriat. Kategoriat yhdistettiin lopuksi vielä yhdeksi kategoriaksi, joka kuvasi niitä kaikkia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85.) Muodostuneet luokat eivät olleet analyysin lopullisena tavoitteena, vaan ne toimivat välivaiheina analyysin rakentumisessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 149). Tutkimustehtävään vastattiin käyttäen apuna näitä kaikkia analyysissä muodostettujen kategorioita (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85). Seuraavaksi esimerkki kategorioiden muodostamisesta:

Pelkistettyjä ilmaisuja	Ala-kategoria	Ylä-kategoria	Pää-kategoria	Kaikille yhteinen kategoria
- Vanhemmat ovat kertoneet, että tulemme tänne, koska täällä maalataan, väritetään ja saa tarran - Käymme täällä varmaan, koska äidin ja isän mielestä on kiva käydä täällä aina katsomassa, mitä täällä tapahtuu	Vanhemmat kertovat lapsille			
- Lapset kuuntelevat äitiä ja muita aikuisia	Lapset kuuntelijana			
- Äiti kuuntelee minua, jos minulla on asiaa täällä - Kerron asiani äidille ja isälle, koska se on tuttua ja he kuuntelevat	Vanhempi kuuntelijana	Vuorovaikutus vanhemman kanssa	Lasten kokemuksia vanhempien kanssa yhdessä vietetystä ajasta	Lasten kokemuksia Sop-paa ja sym-patiaa -hankkeen toiminnasta
- Kun äiti on täällä, en saa riidellä - Täällä pitää kuunnella vanhempia	Vanhemmat ohjaavat			
- Leikimme äidin kanssa - Piiloleikkiä äidin kanssa - Täällä on kivaa leikkiä äidin kanssa	Leikkiminen vanhemman kanssa			
- Syömme ruokaa yhdessä - Syömme yhdessä ruokaa täällä	Syöminen yhdessä vanhemman kanssa	Erilainen toiminta yhdessä vanhemman kanssa		

Aineiston pelkistämisen- ja luokittelutyötä ei jaettu, vaan se tehtiin yhdessä kolmen tutkijan voimin, sillä Hirsjärvi & Hurmeen (2008, 152) mukaan useiden tulkitsijoiden käytöllä varmennetaan tulkintoja.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Lapselle tärkeät asiat Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa

Haastattelussa lapsia nousi esille useita lapsille tärkeitä asioita Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnasta. Suurimmassa osassa haastatteluissa lapset mainitsivat leikkimisen.

”Haastattelija: no mitäs täällä tehdään sitte, tääl Soppaa ja sympatiaa -toiminnassa?”

Lapsi 4v [H8]: no mää tykkään leikkiä

Haastattelija: sä tykkäät leikkiä! mikä on sun lempileikki tääl?”

Lapsi 4v [H8]: mmm, no toi mikä on tuol

Haastattelija: se telkkarileikki?”

Lapsi 4v [H8]: joo

Haastattelija: no se onkin varmaan aika hauska.

Mikäs siin on parast siin telkkarileikis? tai tääl leikkimises?”

Lapsi 4v [H8]: noo voi eesitellä.”

”Haastattelija: ymm okei, entä mitä sä tykkäät tehdä täällä?”

Lapsi 4v [H3]: em leikkii piiloo ja hippaa.”

Lapset kertoivat haastattelussa, että leikkivät hankkeen toiminnassa yhdessä muiden lasten, sisarusten ja myös vanhempiensa kanssa. Muutamat lapsista kertoivat myös lempileikeistään, kuten piiloleikki, hippaleikki, telkkarileikki ja kuulapeli. Leikkiminen

nousi tärkeäksi aiheeksi myös yhden lapsen piirtäessä Soppaa ja sympatiata -hankkeen toiminnasta. (LIITE 4, kuva 1)

”Haastattelija: mitä siellä on tästä sopasta tai sympatiasta?”

Lapsi 6v [H2]: ö ööm onko se noi kaikki lapset leikkii munkaan

Haastattelija: okei

Lapsi 4v [H1]: ja meidän kaverin kanssa leikkii me leikitään”

Lapsille tärkeiksi asioiksi haastatteluissa nousi myös itsensä ilmaiseminen, esimerkiksi piirtämällä ja maalaamalla.

”Haastattelija: joo-o, entä, mitä täällä tehdään?”

Lapsi 4v [H6]: piilletään ja syölään ja ja öö tehdään maalausta

Haastattelija: okei, kuulostaapa kivalta. Entä, mitä tykkäät tehdä täällä?”

*Lapsi 4v [H6]: mä tykkään välittää ja tyk- ja tykkään ee välittää ja tykkään ottaa tal-
lan.”*

”Haastattelija: okei. Entä mitä sä tykkäät tehdä täällä?”

Lapsi 6v [H5]: piirtää”

Tärkeiksi asioiksi lapset kokivat myös muun toiminnallisen tekemisen hankkeen toiminnassa, kuten pelaaminen, jumppaaminen, musiikin kuuntelu sekä erilisiin tekemisiin tutustuminen.

”Haastattelija: niin mitä te tykkäätte tehdä täällä? mikä on sellasta kivaa puuhaa?”

*Lapsi 4v [H1]: Leikitään, syödään ja sit jumppataan ja ja sit leikitään ja sit-
ten kuuntellaan musiikkia.”*

Syömisen tärkeys lapsille osana hankkeen toimintaa nousi useammassa haastattelussa esiin. Osa lapsista kertoi myös lempiruuistaan, kuten nakkikastike, ranskalaiset ja broileri. Yksi lapsista kertoi myös, ettei pidä hampurilaisista.

”Lapsi 4v [H7]: aika tosi kivaa kuitenkin tääl on.

Haastattelija: okei, minkä takii se on kivaa, osaak sä sanoo?

Lapsi 4v [H7]: hmmm, leikkiminen, syöminen, koska aina tääl on hyvää ruokaa ja yks peli on tääl hauska.”

Lapsille tärkeiksi kokemuksiksi nousi myös vanhempien kanssa vietetty aika sekä hankkeen työntekijät. Yksi lapsista mainitsi myös tärkeäksi itselleen harrastuksensa, jonne hän menee suoraan Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnasta. Lapsia haastatellessa nousi esille lapsien kokonaisvaltainen positiivinen kokemus hankkeen toiminnasta. Useimmat lapset kertoivat, että toimintaan on kiva tulla ja siellä olo tuntuu hyvältä.

”Haastattelija: okei, entä ooks te puhunut kotona miks te käytte täällä? miks te tuutte Soppaan ja sympatiaan?

Lapsi 7v [H4]: siks täällä on aina kivaa ja tääl voi tehdä kaikkee piirtämistä ja sit ku tulee paljon erilaista tekemistä, ettei tuu aina samaa tekemistä on kivaa tulle erilaisia voi tutustua paljon tollaista sen takia me tultiin tänne.”

“Haastattelija: mut mun eka kysymys ois tämmönen, että kerro mulle, et millasta on tulla tänne Soppaa ja sympatiaan?”

Lapsi 4v [H8]: öö, kivaa!”

8.2 Lasten osallisuuden toteutuminen Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa

Kaikki haastatellut lapset kokivat tulleen kuulluksi hankkeen toiminnassa: lasten mukaan aikuiset, kuten oma vanhempi tai hankkeen työntekijä kuuntelevat häntä, jos hänellä on asiaa. Lapset olivat myös tietoisia siitä, että heidän tulee kuunnella aikuisia, kun aikuisilla on asiaa. Lapset myös kokivat aikuisten ottavan heidän mielipiteensä huomioon, esimerkiksi kysymällä lapsilta heidän mielipidettään ”kivoista asioista”.

“Haastattelija: noo tota, jos sulla on joku asia mielessä, ni kuka kuuntelee sua tääl, kenelle sä kerrot sun asian?”

Lapsi 4v [H7]: ihan äitille ja isille, koska on ihan tuttua.

Haastattelija: noni, niin totta, äiti ja isi kuuntelee

Lapsi 4v [H7]: niiin

Haastattelija: joo, no mistä sä tiedät, et sua kuunnellaan?”

Lapsi 4v [H7]: Hmmm, ihan siit et mä jotenkin sanon kiltisti”

Lapset kokivat voivansa vaikuttaa oman leikkinsä valintaan. Muita asioita, joita lapset kokivat voivansa päättää, olivat leikkikaverin valinta, tekemisen valinta ylipäätään; leikkiö, piirtääkö vai askarteleeko, sekä siihen, kumpaa kahdesta ruokavaihtoehdosta syö. Kolme haastatelluista lapsista ei osannut sanoa, mistä lapset voivat hankkeen toiminnassa päättää. Kahden lapsen mukaan aikuiset päättävät milloin askarrellaan ja mitä toimintakerroilla tehdään.

“Haastattelija: Elikkä kertoisitko mulle, et mitä sinä saat täällä päättää, et mitä lapsi saa täällä päättää tääl Soppaa ja sympatias, millasist asioista?”

Lapsi 4v [H7]: me saadaan päättää öö vaiks jos on kalakeitto lihakeitto kalakeitto ni saadaan ni valita vaik ruokaa tai peli tai joku semmonen lelu tai joku.”

“Haastattelija: sit mul olis viel muutama kysymys, sä oot kyl tosi hienosti jaksanu vastata näihin kysymyksiin. sit ois tämmönen, että kerro mitä sinä saat päättää täällä?”

Lapsi 4v [H8]: mä tykkään päättää (muminaa...) leikistä.”

“Haastattelija: okei, entä mitä sä saat päättää täällä? mitä on sellasia asioita mitä lapset saa täällä päättää?”

Lapsi 7v [H4]: (kohauttaa olkapäitä)

Haastattelija: et tiedä, okei.”

“Haastattelija: ja sit totaa onks tääl jotain sellasta mist te saatte päättää täällä? et mitä täällä tehdään

Lapsi 4v [H1]: lapset ei saa päättää mut aikuiset saa päättää.”

Kaikki haastatellut lapset kertoivat tykkäävänsä leikkiä ja viettää aikaa hankkeen toiminnassa joko kavereidensa, perheenjäsentensä tai kaikkien toimintaan osallistuvien ihmisten kanssa. Oman aikuisen läsnäolo tuntui usean haastatellun lapsen mielestä hyvältä. Yhteinen aika ja tekeminen lapselle tärkeiden henkilöiden, kuten perheenjäsenten tai kavereiden kesken hankkeen toiminnan puitteissa, saattoi mahdollistaa myös lapsen kokemusta osallisuudestaan.

“Haastattelija: millasta on kun oma aikuinen on mukana täällä se oma äiti millasta se on?”

Lapsi 7v [H4]: no ihan kivaa viettää vaan mä ja äiti, mä oon toivonut tällästä olla vaan ainoa lapsi”

“Haastattelija: no millasta se on ku sä tuut tänne sun oman aikuisen, eli sun äitin tai isin tai mummin tai X (nimi poistettu) kaa, ni milt se tuntuu?”

Lapsi 4v [H7]: ihan tosi kivalta, vaik vieraatkin on ihan tosi kivoja

Haastattelija: oi, noniin, ketkäs vieraat on kivoja?

Lapsi 4v [H7]: ihan lapset ja aikuiset.

Haastattelija: ketkä on tääl sopassa? vai?

Lapsi 4v [H7]: joo”

Lasten vastauksista kävi ilmi myös heidän kokemansa tieto-osallisuus. Tieto-osallisuus on tärkeässä roolissa lasten osallisuuden toteutumisessa. Jos lapsella ei ole tietoa sen toiminnan käytänteistä ja tavoitteista, johon heidän odotetaan osallistuvan, ei heidän osallisuutensa voi aidosti toteutua. (Hart 1992, Turjan 2010, 30 mukaan.) Kaksi haastatelluista lapsista osasi kuvailla syitä, miksi perhe käy Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa.

“Haastattelija: okei, entä ooks te puhunut kotona miks te käytte täällä? miks te tuutte soppaan ja sympatiaan?”

Lapsi 7v [H4]: siks täällä on aina kivaa ja tääl voi tehdä kaikkee piirtämistä ja sit ku tulee paljon erilaista tekemistä, ettei tuu aina samaa tekemistä on kivaa tulee erilaisia voi tutustua paljon tollaista sen takia me tultiin tänne”

Lasten mielestä Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa käydään, koska siellä voi esimerkiksi leikkiä tai askarrella, tutustua uusiin ihmisiin tai koska äiti ja isä haluavat perheen käyvän hankkeen toimintakerroilla. Kuitenkaan muut haastatellut lapset, eli suurin osa lapsista, eivät osanneet vastata siihen, miksi heidän perheensä käy Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa.

“Haastattelija: joo, entä onks äiti tai isä kertonut, että minkä takia te tuutte tänne Soppaan ja sympatiaan?”

Lapsi 6v [H5]: mä en tiedä”

8.3 Yhdessä vietetty aika vanhemman kanssa Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa

Lapsilla oli useita myönteisiä kokemuksia läsnä olevasta vanhemmasta. Lapsista myös tuntui hyvältä, kun vanhempi oli mukana ja lasten mielestä vanhemman kanssa tuntui kivalta viettää aikaa. Lapsen kokemuksista nousi esiin myös huomio siitä, ketkä perheenjäsenet olivat paikalla ja kuka ei ollut paikalla, esimerkiksi kun toinen vanhemmista ei töiden vuoksi tullut toimintaan mukaan.

“Haastattelija: okei. Entä millä se tuntuu susta ku äiti on mukana täällä päiväkodissa ja Sopassa ja sympatiassa?”

Lapsi 4v [H3]: kiva”

”Haastattelija: okei elikkä paljon porukkaa tulee mukana

Lapsi 7v [H4]: joo paitsi isä

Haastattelija: okei

Lapsi 7v [H4]: jos isä tulee vielä sit koko perhe on täällä

Haastattelija: niinpä sitten olis koko perhe. Entä millasta on, kun oma aikuinen on mukana täällä, se oma äiti, millasta se on?”

Lapsi 7v [H4]: no ihan kivaa viettää vaan mä ja äiti, mä oon toivonut tällästä olla vaan ainoa lapsi”

Lapsilla oli kokemuksia erilaisesta toimimisesta vanhempansa tai vanhempiensa kanssa Soppaa ja sympatiaa -toimintakerroilla. Vanhemman kanssa leikittiin yhdessä, jumpattiin, kuunneltiin musiikkia, pelattiin, syötiin tai puettiin tai riisuttiin ulkovaatteita sisälle tullessa tai ulos lähtiessä.

”Lapsi 4v [H7]: sellanen kuulapeli

Haastattelija: okei, kenen kaa sä sitä pelaat?

Lapsi 4v [H7]: hmmm, ihan isin ja äitin kans ja mun siskon (nimi) kanssa kun hän..”

”Haastattelija: teettekste jotain yhdessä perheen kanssa täällä?

Lapsi 4v [H6]: joo

Haastattelija: mitä te teette?

Lapsi 4v [H6]: mm – me teemme – me syölään luokaa”

Lapsilla oli kokemuksia vanhemman kanssa vuorovaikutteisesta toiminnasta. Lapset kokivat, että vanhemmalle voi kertoa, mikäli heillä on asiaa ja että vanhempi myös kuuntelee heitä.

”Haastattelija: noo tota, jos sulla on joku asia mielessä, ni kuka kuuntelee sua tääl – kenelle sä kerrot sun asian?

Lapsi 4v [H7]: ihan äitille ja isille, koska on ihan tuttua”

Lapsilla oli kokemuksia siitä, että lapsien kuuluu myös vastavuoroisesti kuunnella vanhempiensa. Lapsien kertoman mukaan vanhemmat kertovat lapsille asioita, kuten miksi

toiminnassa käydään ja miten siellä tulisi käyttäytyä. Osa lapsista koki vanhemman ja lapsen yhdessä vietetyssä ajassa vanhemman ohjaamassa: esimerkiksi lapsista vanhempia pitääkin kuunnella Sopaa ja sympatiia -hankkeen toiminnassa ja vanhempi on paikalla, ettei lapsi riitelisi.

”Haastattelija: Sitten, mitä täällä Sopassa ja sympatiassa tehdään?”

Lapsi 6v [H2]: Minä piirrän

Lapsi 4v [H1]: pitäis kuuntellaa ja pitäis kuuntella äm äm vanhemmat ja sitten pitäis kuunnelta aikuisia täällä”

9 POHDINTA

9.1 Tulosten yhteenvetoa ja johtopäätökset

Lapselle tärkeiksi asioiksi Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa nousi hyvinkin arkipäiväisiä asioita, kuten leikkiminen, piirtäminen, vanhemman kanssa yhdessä olo ja syöminen. Vaikka tärkeäksi nousseet asiat ovat arkipäiväisiä, ovat ne sitäkin merkityksellisempiä lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen näkökulmasta. Samankaltaisia tuloksia olivat saaneet myös Saramäki & Saarni (2017) Pro gradu -tutkielmassaan "Lapsinäkökulmainen tutkimus varhaiskasvatuksen laatutekijöistä" siitä, mitkä ovat 5–6-vuotiaille lapsille merkityksellisiä laadullisia tekijöitä varhaiskasvatuksen arjessa. Lapset olivat käsittäneet osaksi varhaiskasvatuksen laatutekijöiksi nimenomaan mahdollisuuden leikkiin ja vertaisryhmään, aikuisen läsnäolon, vuorovaikutuksen aikuisen kanssa sekä osallistumisensa mahdollisuuden. (Saramäki & Saarni 2017, 93–100.) Ruokailun ja yhdessä vietetyn ajan tärkeys lapselle näkyi myös Veinin (2013) Pro gradu -tutkielmassa "Lasten kokemuksia ruokailutilanteista", jonka tuloksista kävi ilmi, että lapset kokevat tärkeänä piirteenä mukavissa tilanteissa sosiaalisuuden. Lapsille oli myös merkityksellistä, että he saivat syödä yhdessä muiden kanssa ja läheinen ihminen oli läsnä ruokailutilanteessa. (Veini 2013, 81–84, 91.) Samankaltaiset asiat nousivat myös tärkeiksi tutkimusessamme haastatelluilla lapsilla ja se näkyi heidän vastauksissaan.

Lasten osallisuutta hankkeen toiminnassa peilattiin Leena Turjan (2010) malliin lasten osallisuuden moniulotteisuudesta. Lasten valtaistumisen tasolla vähäisintä toteutunutta osallisuutta kuvaa mukana olo, kohoten sitten kuulluksi tulemiseen, vaihtoehtoista valintaan ja omiin aloitteisiin. Korkeimmillaan lasten osallisuus tällä tasolla on, kun lapset ja aikuiset neuvottelevat asioista yhdessä. (Turja 2010, 28.) Lasten kokemusten mukaan heidän osallisuutensa toteutui Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa valtaistumisen ulottuvuudella mukana olona toiminnassa, kuulluksi tulemisena ja vaihtoehtoista valintana.

Osallisuuden aihe/vaikutuspiiri –ulottuvuudella mitataan osallisuuden aiheen laajuutta. Vähäisimmillään lasten osallisuus toteutuu, jos lapsi voi vaikuttaa henkilökohtaisella tasollaan. Henkilökohtaisella tasolla lapsi voi esimerkiksi päättää ruuastaan, leikistään tai pukeutumisestaan. Seuraavalla, eli lasten keskinäisellä, ulottuvuudella tarkoitetaan vaikuttamista esimerkiksi lasten keskinäisiin vuorovaikutustilanteisiin, kuten leikin

suunnitteluun. Korkeimmillaan tällä ulottuvuudella lasten osallisuus on, mikäli vaikuttaminen on lasten ja aikuisten välistä tai laajempaan yhteisöön vaikuttamista. (Turja 2010, 28.) Lasten kokemuksista nousi esiin heidän voivan vaikuttaa juuri siihen, mitä leikkivät tai mitä muuta tekevät hankkeen toimintakerralla, kuten pelaavat tai askartelevat, ja kenen kanssa. Lapset kokivat voivansa myös valita kahdesta eri ruokavaihtoehdosta mieluisampaa. Osa lapsista kertoi aikuisten kysyvän myös lasten mielipidettä. Lasten osallisuus Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa toteutui osallisuuden aihepiirin ulottuvuudella lasten henkilökohtaisena ja lasten keskinäisenä vaikuttamisena, sekä osittain myös aikuisten ja lasten välisenä vaikuttamisena.

Osallisuus tietona, toimintana ja tunnekokemuksena –ulottuvuus mittaa lasten mahdollisuuksia olla osallisia muun muassa ideointiin, suunnitteluun, päätöksentekoon ja arviointiin, sekä lasten osallisuuden kokemuksen tunnetta (Turja 2010, 28). Lapsilla oli muutamia kokemuksia tämän ulottuvuuden osallisuuteen liittyen Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa. Muutama haastatelluista lapsista osasi kuvailla, miksi perhe käy hankkeen toiminnassa, mutta suurin osa lapsista ei osannut vastata tähän. Hankkeen toiminnassa käydään, koska siellä on tarjolla mukavaa tekemistä, ja seuraa, sekä siksi, jos vanhemmat haluavat perheen käyvän hankkeen toiminnassa. Lasten tieto-osallisuus ei tältä osin haastateltujen lasten kokemana vaikuttanut olevan kovin laajaa. Vaikka valmiiseen toimintaan osallistuminen ei itsessään ole osallisuutta, lapselle merkitykselliseen toimintaan osallistuminen voi antaa lapselle tunnekokemuksen osallisuudesta. Ulkoisesti katsottuna lapsen toiminta voi näyttää pelkältä läsnäololta, mutta lapsi itse voi kokea merkityksellistä, sisäistä yhteenkuulumisen tunnetta. Koska tunnetasolla koettu osallisuus voi toteutua pelkällä mukanaololla, on mukanaolon mahdollisuus tärkeää sisällyttää osallisuutta mahdollistaviin toimintamuotoihin. (Turja 2010, 30.) Lapsien kokemuksissa korostuivat yhdessäolon merkitys, niin kavereiden, kuin perheenjäsenten välillä, sekä kokonaisvaltainen positiivinen tunnekokemus hankkeen toiminnasta ja sinne tulemisesta. Osallisuuden vaikutusaika –ulottuvuus ei tullut lasten kokemuksissa mitenkään esiin.

Kuten tämä tutkimus, myös aiemmat tutkimukset, esimerkiksi Irtamon (2013, 66), Virkin (2015, 90–95) ja Kettusen & Ouninkorven (2017, 59–60), osoittavat päiväkotikäisen lasten kokevan osallisuutta pääsääntöisesti henkilökohtaisella tai lasten keskinäisellä tasolla ja lasten voivan vaikuttaa eniten omaan leikkiinsä tai niihin asioihin, joita aikuiset varta vasten kysyvät lapsilta.

Se, millaista lasten osallisuuden tasoa pidetään tavoiteltavana, riippuu viimekädessä kulloisenkin toiminnan luonteesta, osallistujista ja kontekstista (Sinclair 2004, Turjan 2010, 28 mukaan). Lisäksi lasten osallisuuden taso vaihtelee eri tilanteissa, joten mitään toimintaa ei voida määritellä vain yhdellä tietyllä osallisuuden tasolla toimivaksi (Cronin ym. 2003, Turjan 2010, 28 mukaan). Soppaa ja sympatiaa -hankkeen yhtenä tavoitteena on perheiden osallisuuden edistäminen, ei niinkään vain lasten, joten haastateltujen lasten osallisuuden kokemukset hankkeen toiminnassa olivat vastausten mukaan sitä, mitä hankkeen tavoitteisiin nähden voitiinkin odottaa.

Tässä tutkimuksessa lasten kokemuksissa yhdessä vietetystä ajasta vanhempiansa kanssa Soppaa ja sympatiaa -hankkeessa esiintyi lasten kokevan ylipäättänsä myönteisesti vanhemman läsnäolon ja sen, että vanhemman kanssa oli kiva viettää aikaa. Myös Ahteen (2013) Pro gradu -tutkielman ”Lapsen käsityksiä omasta arjesta” mukaan lapsen oma käsitys hyvästä arjesta piti myös sisällään leikkimisen, pelaamisen ja arkiaskareiden tekemisen muiden perheen jäsenten kanssa. Tutkimuksen mukaan lapset halusivat kotona ollessaan eniten leikkiä ja toiseksi tärkeintä heille oli aikuisten ja perheen kanssa oleminen. (Ahde 2013, 31, 42, 47.) Kuten Tamminen (2012, 288) totesi, konkreettinen yhdessä vietetty aika ikään kuin peilaa lapselle häneen kohdistuvan rakkauden määrää. Edellä mainitun vuoksi on ymmärrettävää, miksi vanhemman kanssa yhdessä vietetyn ajan merkitys nousi esiin tuloksissa ja vanhemman ja lapsen yhdessäolo nousi esiin myös ensimmäisen tutkimuskysymyksen vastauksissa lapsille tärkeänä hankkeen toiminnassa. Lapset kokivat, että vanhemmalle voi kertoa asioita ja vanhempi kuuntelee heitä, kuten myös, että lapset kuuntelevat vanhempia, mikä on tärkeä tulos yksilön kuuluksi ja nähdyksi tulemisen tarpeen vuoksi (Ekströmin ym. 2008, 58).

Lasten kokemukset yleisesti vanhemman läsnäolosta ovat merkittäviä myös lapsen mentalisaatiokyvyn kehityksen näkökulmasta (ks. Kalland 2014, 33). Tässä tutkimuksessa selvinneet lasten kokemukset yhdessä leikkimisestä vanhempansa kanssa ovat tärkeitä lapsen kehitykselle ja lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle, sillä vanhemman ja lapsen yhteinen leikkiminen päivittäin voi muun muassa edistää lapsen keskittymistä ja vaikuttaa positiivisesti lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen (Leikitään ja keskitytään 2020; Terävä 2020).

9.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kun tutkimus toteutetaan laadullisena tutkimuksena, luotettavuuden arviointia tehdään jatkuvasti tutkimusprosessin ajan yhteydessä analysointitapaan, teoriaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn ja luokitteluun, itse tutkimiseen, tulkintaan, tuloksiin ja johdopäätöksiin. Tutkija kuvaa ja perustelee tutkimus tekstissä, mistä valintojen joukosta mikäkin valinta on tehty, mitä ratkaisuja hän on tehnyt ja miten hän on nähin ratkaisuihin päätenyt. Lisäksi tehtyjä ratkaisuja on arvioitava suhteessa siihen, kuinka tarkoituksenmukaisia tai toimivia ne ovat tutkimuksen tavoitteiden kannalta olleet. (Vilka 2015, 197.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttaminen ja luotettavuus eivät siis oikeastaan tapahdu erillään, vaan ne kulkevat käsi kädessä. Tutkimuksessa, joka on tehty laadullisella tutkimusmenetelmällä, luotettavuuden kriteerinä onkin lopulta itse tutkijan rehellisyys, sillä arvioitavana ovat ne teot, valinnat ja päätökset, mitä hän on tutkimuksessaan tehnyt. (Esko & Suoranta 2000, Vilkan 2015, 196–197 mukaan.) Tässä tutkimusraportissa pyrittiin kuvaamaan mahdollisimman hyvin tutkimusprosessin aikana tehtyjä tekoja ja perustelemaan, miksi mihinkin valintaan tai ratkaisuun oli päädytty.

Aineisto jäi alkuperäistä suunnitelmaa pienemmäksi, eikä tutkimushaastatteluja voitu toteuttaa jokaisessa hankkeen toimipaikassa. Aineistoon perehtymisen perusteella voitiin kuitenkin todeta aineiston päässeen saturaatiotilanteeseen, eli se alkoi toistaa itseään, eivätkä haastateltavat tuottaneet enää tutkimusongelmaan vastaamisen näkökulmasta uutta tietoa. Arvioitiin, että sellainen teoreettinen peruskuvio, joka tästä tutkitusta kohteesta on ylipäätänsä mahdollista saada, pystyttiin nostamaan esille jo tällä kerätyllä aineistomäärällä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 75.) Tämän vuoksi voitiin arvioida, että aineisto oli riittävä luotettaviin tutkimustuloksiin. Tulosten luotettavuus olisi kuitenkin saattanut olla vielä parempi, mikäli aineistoa olisi kerätty jokaisesta päiväkodista.

Tieteellisessä tutkimuksessa on noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä, jotta se voi olla eettisesti hyväksyttävä, luotettava ja tutkimustuloksiltaan uskottava. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu esimerkiksi rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus sekä vastuullisuus toimintatavoissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Hyvän tieteellisen käytännön mukaiseen toimintaan perehdyttiin huolellisesti ennen tutkimusprosessin aloitusta ja olemme noudattaneet hyvää tieteellistä käytäntöä koko prosessin ajan. Osana sosionomin ammatillisuutta ovat sosiaalialan ammattieettiset periaatteet, jotka sisältävät esimerkiksi ihmisen oikeuden tunteidensa ja kielteisten kokemusien ilmaisuun, arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen, itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja

jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen (Talentia 2017, 7). Ammattieettiset periaatteet ovat olleet mukana tutkijoiden toiminnassa ja tutkimusprosessin aikana erityisesti esiin nostetut eettiset periaatteet olivat hyvin olennaisesti mukana haastattellessamme lapsia. Pyrittiin kiinnittämään huomiota siihen, että haastattelussa edetään lapsen ehdoilla. Asianmukaiset tutkimusluvut pyydettiin sekä huoltajalta, että vielä lapselta erikseen ennen haastattelun alkua. Tutkimusraportissa ei tule ilmi vastaajien nimiä tai muita henkilöllisyyden paljastavia tietoja. Nauhoitetut haastattelut hävitettiin asianmukaisesti litteroinnin jälkeen.

9.3 Tutkimuksen arviointi ja jatkokehitys

Tutkimuksen arviointi on ollut jatkuvaa koko tutkimusprosessin ajan (Vilka 189, 2015). Alkuperäinen suunnitelma oli aloittaa heti ensimmäisten tutkimushaastattelujen jälkeen tutkimusaineistoon tutustuminen, litterointi ja haastattelutaitojen reflektointi, josta voisi ottaa oppia seuraavia haastatteluja ajatellen. Mikäli tutkimushaastatteluiden tekoa olisi jatkettu suunnitellusti, olisi voitu esimerkiksi muokata uudelleen sellaisia kysymyksiä, jotka huomattiin ensimmäisissä haastatteluissa olevan joillekin lapsille haastavia ymmärtää. Yksi kysymyksistä oli esimerkiksi: "Millaisista asioista aikuiset kysyvät lapsen mielipidettä täällä?" Useimmat lapsista eivät osanneet tähän vastata. Jälkeenpäin pohdittiin, onko "mielipide" terminä 4–6-vuotiaille välttämättä tuttu? Vaikka etukäteen oli pyritty tarkkaan miettimään käytettäviä sanamuotoja ja vaikka kysymyksiä oli testattu ennen haastatteluja, silti muutama kysymykseen olisi voitu saada tarkempia vastauksia, mikäli ensimmäisten haastattelujen jälkeen olisi vielä pystynyt muuttamaan kysymysten sanamuotoja. Joissain tilanteissa lasten oli myös haastavaa erottaa hankkeen toiminta päiväkodin toiminnasta, koska hankkeen toiminta tapahtuu lapsen omassa varhaiskasvatusympäristössä. Suurin osa haastatelluista lapsista puhui äidinkielenään muuta kieltä, kuin suomea. Lasten kuuleminen olisi ollut kokonaisvaltaisemmin mahdollista, jos jokainen lapsi olisi voinut tulla ymmärretyksi omalla äidinkielellään. Myös tämän kielellisen haasteen vuoksi olisi ollut tärkeää päästä kehittämään kysymyksiä ja haastattelutaitoja myöhempiin haastatteluihin.

“Haastattelija: okei, entä millaisista asioista aikuiset kysyy mielipiteitä lapsilta?”

Lapsi 4v [H1]: (lapsi puhuu omaa äidinkieltä)

Lapsi 4v [H1]: he keskustelevat ja mut he juovat kahvia”

“Lapsi 6v [H2]: ööm ööm

Lapsi 4v [H1]: me puhutaan sellanan vähän öö (lapsen äidinkieltä) että me muistetaan

Haastattelija 1: joo se on ihan hyvä

Haastattelija 2: juu saa puhua

Lapsi 4v [H1] ja Lapsi 6v [H2]: (puhuvat omaa äidinkieltään)

Lapsi 4v [H1]: joo ei tarvii tota, okei (sanoo lapsen nimen)

Lapsi 4v [H1] ja Lapsi 6v [H2]: (puhuvat omaa äidinkieltään)

Lapsi 4v [H1]: me ei osata sanoa mitään mut me sanottiin

Haastattelija 1: joo se ei haittaa yhtään mitään”

Haastatteluiden arvioitiin sujuneen kokonaisuudessaan hyvin ja lapset maltoivat hyvin keskittyä koko haastattelun ajan. Aineistossa ei havaittu lapsen johdattelua ja jos joku vastaus jäi arvioinnin mukaan epäselväksi, se jätettiin aineistosta pois. Tutkimuksessa arvioitiin kuitenkin, että käytetty teemahaastattelumenetelmä ja piirtäminen toimivat tässä tarkoituksessa hyvin, sillä teemahaastattelu antoi vapauden muotoilla kysymyksiä uudelleen, jos lapsi ei aluksi ymmärtänyt kysymystä. Haastattelemalla pystyttiin myös kohdistamaan kysymyksiä takaisin kontekstiin, eli Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintaan. Piirtäminen vei tilanteesta kuulustelumaisuuden pois, kun lapselta pystyttiin kysymään asioita hänen piirtäessään.

Siihen, millaisena lapsen asema nähdään yhteiskunnassa, vaikuttaa myös muun muassa kulttuuri (Roos 2016, 21). Pohdittiin myös kulttuurierojen voivan vaikuttaa tutkimustuloksiin, sillä lasten asema voi olla hyvinkin erilainen perheen kulttuurista riippuen. Se

voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaisia osallisuuden kokemuksia lapsilla voi olla. Kulttuuritausta voi vaikuttaa tuloksiin myös yleisesti, koska yksilön kyky muistaa ja kerrontatapa voivat poiketa eri kulttuureissa, sillä ajan kulun määrittely ja tapahtumien ajallinen ulottuvuus ovat erilaisia eri kulttuureissa. Lapsi muistaa parhaiten hänelle ja hänen yhteisölleen merkityksellisiä tapahtumia ja asioita. (Korkman 2018, 26.)

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuulla lasten kokemuksia ja kuvata, millaiset asiat olivat heille tärkeitä, millaisia kokemuksia lapsella oli oman osallisuutensa toteutumisesta sekä vanhemman kanssa yhdessä vietetystä ajasta Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa hankkeen toiminnasta lasten näkökulmasta, jotta toimeksiantaja voi huomioida lasten kokemukset ja näkökulman hankkeen arvioinnissa ja toiminnan mahdollisessa jatkokehittämisessä. Tutkimuksen tarkoitus toteutui ja tavoitteeseen päästiin, eli arvioimme tutkimuksen onnistuneeksi.

Tutkimusprosessi itsessään oli alun perin arvioitua työläämpi prosessi, sillä alkuperäisiä valintoja jouduttiin pohtimaan useaan kertaan uudelleen ja rajaamaan tietoperustaa. Yhteensä kolme tutkijaa toivat työhön erilaisia näkökulmia, mikä oli antoisaa, mutta myös yllättävän työlästä, sillä tarkoitus oli pyrkiä aina pohtimaan asioita yhteisesti, jotta päädyttäisiin ratkaisuihin hyvässä yhteisymmärryksessä. Huolenaiheena oli myös, että valmiista työstä tulisi varmasti tarpeeksi kattava kolmen opiskelijan työksi. Tämän vuoksi aikaa vietettiin tiiviisti yhdessä tutkimuksen parissa usein sekä koululla, että myöhemmin etäpalaverissa. Tämä oli jokaiselle tutkijalle ensimmäinen tutkimus ja jokainen koki myös, että valmiudet tutkimusprosessiin olivat aika heikolla pohjalla, joten on mahdollista, että jotakin oleellista on jäänyt huomaamatta. Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy lukuisia erilaisia vaihtoehtoja tutkimusprosessissa käytettäväksi, aina tutkimusmenetelmistä analysointitapoihin ja välillä tuntuikin hankalalta löytää parasta mahdollista ratkaisua. Tavoitteena oli kuitenkin tehdä valinnat kolmen henkilön yhteisymmärryksessä mahdollisimman hyvin. Lopulta myös aluksi paljon epävarmuutta aiheuttanut ja aikaa vienyt analysointi saatiin onnistumaan eettisiä tutkimusperiaatteita noudattaen. Jos prosessi aloitettaisiin alusta, ehkä voisi kääntyä entistä matalammalla kynnyksellä ohjaavan opettajan puoleen. Toisaalta alkuperäisistä rajauksista olisi voinut pitää alusta asti tiukemmin kiinni ja luottaa enemmän omaan toimintaan. Suunnitellussa aikataulussa pyrittiin kuitenkin rimaa hipoen. Tutkimuksen toteutus ja tutkimushaastattelut sekä muut sovitut asiat toteutettiin suunnitellulla ajalla ja yhteisesti sovittuja suunnitelmia noudattaen, joten tutkimuksen toteutuksen voidaan arvioida onnistuneen.

Hankkeen toimintaan tutustuttiin sovitusti ja yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui hyvin. Jälkikäteen ajateltuna tutkijat olisivat voineet olla aktiivisempikin toimeksiantajan suuntaan ja vieraila hankkeen toimintakerroilla enemmän. Tärkeää tutkimuksen onnistumisen kannalta oli rakentaa luottamuksellinen suhde lapsiin ja perheisiin, mutta kuitenkin erottua hankkeen henkilökunnasta, ettei se aiheuttaisi eturistiriitaa haastattelussa. Lapset ottivat tutkijat hyvin vastaan ja kertoivat avoimesti kokemuksistaan haastattelutilanteessa. Voidaan arvioida tähän vaikuttaneen sen, että kaikilla tutkijoilla on kokemuksia lapsista ja heidän kohtaamisestaan jo ennestään. Tämä varmasti osaltaan helpotti luottamuksellisen suhteen syntymistä. Tutkijoiden välinen yhteistyö sujui kokonaisuudessaan hyvin ja yhteistyönäkökulmasta prosessi oli onnistunut kaikin tavoin.

Soppaa ja sympatiaa -hanke tulee päätökseensä tänä vuonna, eli tässä kontekstissa ei ole mahdollista toteuttaa jatkotutkimuksia. Toiveena on kuitenkin, että tämän tutkimuksen tulokset toimivat tietona ensisijaisesti toimeksiantajalle, joka pystyy huomioimaan lasten kokemukset tulevissa hankkeissa tai vastaavissa koko perheen yhteisissä toiminnoissa. Tärkeää olisi myös jatkossa tutkia pienten lasten kokemuksia erilaisista toiminnoista. Tutkimusta tehdessä oli haastavaa löytää ylipäättänsä tutkimuksia, jossa tiedonantajina ovat varhaiskasvatusikäiset lapset. Pienilläkin lapsilla on kuitenkin yllättäviäkin ajatuksia, jotka jäävät huomioimatta, mikäli niiden kysyminen koetaan liian haastavaksi. On totta, että haastavien aiheiden tutkiminen pieniltä lapsilta saattaa jäädä tuloksiltaan löyhäksi ja, että aikuisten on haastavaa istuttaa lasten käsitteitä aikuisen katsomaan isompaan kuvaan. Lapsen vanhemmat ja esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstö tietävät myös paljon lapsesta ja toimivat usein hyvinä tiedonantajina lasta koskevista asioista, mutta olisi arvokasta kuulla myös lasta itseään. Mikäli pienet lapset rajataan jatkossakin mieluummin tutkimuksesta pois, ei myöskään tuoteta tietoa siitä, minkälaiset tutkimistavat sopisivat parhaiten pienille lapsille, eikä lapsitutkimus siltä osin voi kehittyä. Lapsen osallisuuden toteutumiseksi on tärkeää, että myös pieniltä lapsilta uskalletaan kysyä, eikä käännyttäisi sen sijaan herkästi vain aikuisen puoleen. Lasten ja aikuisten maailmoja pitäisi pyrkiä yhdistämään erillään pitämisen sijaan (Turja 2010, 28).

Lastensuojelutyössä, jota ennaltaehkäisevässä muodossa toteuttaa myös Soppaa ja sympatiaa -hanke, keskiössä on aina lapsi ja lapsen etu. Lastensuojelutyössä käytetään yleisesti "tihkuvan auttamisen mallia" (Tulensalo 2015, 4), jolla tarkoitetaan sitä, että vanhempia auttamalla autetaan myös lasta ja vanhempien hyötyessä lapsikin hyötyy (Hurtig 2003, 37). Pohdittiin kuitenkin, että se, mikä on lapselle merkityksellistä, ei välttämättä ole sama, kuin mitä aikuinen ajattelee olevan lapselle tärkeää ja hänen etunsa mukaista.

Tämän vuoksi pohdittiin lasten osallistumisen olevan tärkeää myös heitä koskevien toimintojen suunnittelu-, arviointi- ja kehittämisvaiheissa. Tässä aikuisten rooli on keskeinen; aikuinen voi joko mahdollistaa tai rajoittaa sen toteutumista. Ilman aikuisen antamaa tietoa, lapsi ei ole tietoinen kaikesta siitä, mihin hän voisi mielipiteillään ja näkemyksillään vaikuttaa. (Ahlholm 2013, 43–44.)

9.4 Oma ammatillinen kasvu

Ammatillisella kasvulla tarkoitetaan psyykkisemotionaalista kasvua kohti aikaisempaa laajempaa ammatillisuutta. Ammatilliseen kasvuun kuuluu niin yksilön omaan henkiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen kuin maailmankatsomukselliseen muutokseen liittyviä asioita (Mäkinen ym. 2011, 33). Vaikka ammatillinen kasvu esitetään usein suoraviivaisena liikkeenä, kuuluu siihen myös olennaisesti ajoittaiset pysähdykset, jolloin aikaisemmin sisäistetty tieto muokkautuu syvällisemmäksi oppimiseksi ja samalla osaksi yksilön toimintaa ja ajattelua. (Mäkinen ym. 2011, 33.)

Arenen julkaisussa “Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä” (2017) kuvataan sosiaalialalla tarvittavaa osaamista sosiaalialan kompetensseilla, jotka ovat: eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Arene 2017, 10.)

9.4.1 Noora

Tämä oppimisprosessi on ollut itselleni hyvin pitkä, mutta kehittävä. Kun peilaan ammatillisesta kasvuani tutkimusprosessin aikana sosiaalialan kompetensseihin, selkeintä kehitystä tapahtui tutkimuksellisessa osaamisessani. Tutkimusprosessissa olennaisesti tulivat tutuksi ensimmäistä kertaa käytännössä tutkimustiedon tuottaminen, tulkitseminen ja muuta tutkimusprosessiin kuuluvaa osaamista. Opin myös erilaisia tutkimusprosessissa käytettäviä menetelmiä, kun etsimme sopivaa ratkaisua omaan tutkimukseemme. Sosiaalialan eettinen osaaminen painottui myös vahvasti koko tutkimusprosessin aikana, koska kohderyhmänä olivat lapset, saimme pohtia erityisen perusteellisesti kaikkia tekemiämme valintoja. Mikä on paras keino kuulla lasta tässä kontekstissa, miten tuemme sitä, että lapselle tutkimukseen osallistumisesta jäisi mahdollisimman hyvä kokemus?

Koen kehittyneeni myös asiakastyön osaamisen alueella, sillä prosessissa keskeistä oli luoda ammatillinen vuorovaikutussuhde niin lasten, vanhempien, kuin toimeksiantajan kanssa.

Koen yhteistyötaitojeni kehittyneen, kun yhteistyötä tehtiin toimeksiantajan kanssa. Eri-tyisen paljon koen oppineeni yhteistyöstä ja yhteistyötaitoja jakaessani tämän tutkimusprosessin kahden muun tutkijan kanssa. Opin muilta uusia, erilaisia työtapoja, joita pystyin ottamaan käyttöni jo tutkimusprosessin aikana. Opin, että vertaistuki toisilta oli arvokas voimavara matkan varrella, etenkin, kun pystyi jakamaan toisten kanssa ajatuksia prosessin haastavissa vaiheissa. Opin, että yhteistyö oli paikoin myös yllättävän työlästä, sillä välillä tuntui, että itsenäistä työskentelyä olisi ollut helpompi tahdittaa vain omat aikataulut huomioon ottaen. Lopulta ajattelen kuitenkin, että yhdessä tekemällä opin prosessissa kokonaisvaltaisemmin ja enemmän, sillä yhdessä asioita pystyi pohtimaan monista näkökulmista. Koen, että tällöin oppiminen oli monipuolisempaa, enkä olisi yksinäni päässyt samaan lopputulokseen. Ajattelen, että yhdessä oli myös mukavampi jakaa onnistumiset ja pystyimme antamaan palautetta toisillemme matkan varrella, mikä tuki omaa oppimistani.

Olen reflektoinut omaa toimintaani koko prosessin ajalta niin yksin kuin yhdessä tiimin kanssa, minkä avulla olen oppinut lisää myös itsestäni. Olen tunnistanut omia vahvuuksia ja heikkouksia, joita pystyn hyödyntämään ja kehittämään tulevaisuuden haasteita varten. Koen, että ammatillinen kasvuni oli prosessin aikana kokonaisuudessaan monipuolista. Tutkimuksen aihepiirit ja tässä kontekstissa, eli tällaisessa hankkeessa ja tämän asiakasryhmän ja toimeksiantajan kanssa toimiminen, syvensivät myös jo aiemmin oppimiani asioita. Ne tukevat ammatillista osaamistani tulevassa työssäni lasten ja perheiden kanssa.

9.4.2 Katja

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön tekeminen on ollut opettavainen prosessi monessa suhteessa. Näin pitkän ja paljon työtä vaativan projektin tekeminen kolmen henkilön ryhmässä on ollut hyvinkin antoisaa ryhmäläisten antaman vertaistuen, erilaisten näkökulmien ja keskinäisen kannustuksen myötä. Toisaalta se on ollut ajoittain myös hyvin haastavaa muun muassa aikataulullisista ja näkökulmaeroista johtuen. Varsinkin juuri haasteiden kautta on pystynyt refleктоimaan omaa toimintaansa ja sitä kautta oppimaan uutta itsestään: omista vahvuuksistaan ja kehittämisen kohteistaan. Näin pitkä ja

intensiivinen yhteinen projekti vaatii paljon muun muassa neuvottelutaitoja, näkökulmanottoa ja joustavuutta. Nämä taidot ovat myös keskeisiä työyhteisötaitoja, ja ne ovat pakostakin tämän prosessin aikana kehittyneet.

Sosionomin kompetensseihin peilaten koen tämän projektin kehittäneen erityisesti eettistä osaamista, asiakastyön osaamista, palvelujärjestelmäosaamista sekä tutkimuksellista osaamista. Koen eettisen osaamisen henkilökohtaisesti erittäin tärkeäksi, sillä se luo pohjaa usealle muulle kompetenssille, kuten asiakastyön osaamisen kompetenssille. Tässä projektissa eettistä pohdintaa on käyty eniten tutkimuksellisesta näkökulmasta, joka on ollut itselleni, hyvin kokemattomana tutkijana, uutta. Koska tutkimuksemme tiedonantajina olivat pienet lapset, hyvien tutkimuseettisten toimintatapojen käytön merkitys ja niiden pohdinta korostui.

Asiakastyön osaamisen kompetenssissa koen tämän projektin syventäneen ammatillisia taitojani pienten lasten kohtaamisessa. Vaikka kohdallani tutkimushaastatteluiden teko jäi vain yhteen kertaan, koen kehittyneeni myönteisen vuorovaikutuksen ja turvallisen keskusteluympäristön luomisessa. Opinnoissani suuntaudun lastensuojeluun, jossa lasten näkemyksen selvittäminen ja huomioon ottaminen lasta koskevassa asiassa on sekä laissa säädetty velvollisuus, että tärkeä osa ammatillista osaamista. Viimeistään tämän projektin myötä ajatukseni siitä, että jo pientenkin lasten näkemysten ja kokemusten kuuleminen on erittäin tarpeellista, syventyi. Ajatukseni lasten osallisuuden kokemuksen vahvistamisesta ja perheiden tukemisen tärkeydestä asiakastyössä, vahvistuivat entisestään.

Palvelujärjestelmäosaaminen kasvoi tämän projektin myötä myös, sillä yhteistyö toimeksiantajan kanssa opetti varsinkin hankemaailmasta paljon uutta. Soppaa ja sympatiaa -hankkeeseen tutustumisen lisäksi sain paljon uutta tietoa muun muassa MLL:n järjestämästä monipuolisesta toiminnasta osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Tutkimuksellinen osaaminen on sosionomin kompetensseista itselleni vierain, joten tämän projektin myötä ammatillista kasvua tapahtui varsinkin tämän kompetenssin kohdalla ja tämänkin kompetenssin kohdalla oppi myös itsestään uutta.

9.4.3 Amanda

Opinnäytetyön toteuttaminen laadullisena tutkimuksena oli lähtökohtaisesti meille kaikille mieluisin vaihtoehto. Prosessi tuntui, kuitenkin usein hyvin työläältä ja todella pitkältä

vaikka teimmekin opinnäytetyön nopeutetussa aikataulussa. Työlääksi muodostui nimenomaan tutkimuksen toteuttaminen, koska se oli lähtökohtaisesti hyvin vierasta ja kaikkiin asioihin joutui hakemaan ensin tietoa, koska lähtötietämys tutkimuksen toteuttamisesta oli hyvin vähäistä. Prosessin aikana tulikin opittua paljon lisää itse tutkimuksista ja niiden toteuttamisesta. Pienten lasten haastattelemisen tuntui myös aluksi todella mielenkiintoiselta tavalta toteuttaa ja kerätä tietoa, mutta myös siitä lisää lukiessa tuntui se myös haastavalta. Nimenomaan lapsia haastatellessa tulee ottaa huomioon hyvin monia erilaisia seikkoja, joka opetti samalla myös lisää asiakastyöstä. Haastatteluita lähtikin toteuttamaan hieman jännittynein mielin, mutta itse haastattelun aikana muisti taas miksi tämä oli tärkeää ja hyvä toteuttaa juurikin näin. Samalla sai myös muistutuksen siitä, miksi on hakeutunut alalle ja haluan työskennellä nimenomaan lasten parissa.

Ammatillista kasvua on prosessin aikana tullut myös paljon. Suoritin opinnäytetyö projektin aikana myös syventävän harjoittelun varhaiskasvatuksessa, joka tuki hyvin prosessia. Työskentelin saman ikäisten lasten ryhmässä kuin minkä ikäisiä lapsia haastatelimme. Opinnäytetyön prosessin aikana olen myös oppinut paljon itsestäni ammatillisesti ja huomannut omia vahvuuksiani toimia sosionomina. Prosessin aikana sai huomata, että on tärkeää toimia yhteistyössä muiden kanssa omia arvojaan kunnioittaen ja niistä kiinni pitäen.

Sosiaalialan kompetensseihin peilaten on tullut varmasti eniten tämän prosessin aikana opittua alan tutkimuksellisesta puolesta. Prosessin aikana on myös tullut pohdittua paljon sosiaalialan eettistä puolta ja se on korostunut lapsia haastatellessa sekä itse hankkeen toiminnan tärkeydessä. Alan eettinen puoli on itselleni hyvin tärkeä ja luokin pohjan kaikelle toiminnalle. Haastatteluiden keskeytyminen tietysti harmittaa, koska niiden kautta olisi oppinut vielä lisää lasten haastatteluiden toteuttamisesta käytännössä ja olisi voinut kehittyä itse haastattelijana. Olen kuitenkin tyytyväinen siihen, että pystyimme noudattamaan prosessin aikana itselleni tärkeitä eettisiä arvoja ja toteuttamaan haastattelut lapsia kunnioittaen.

LÄHTEET

- Ahde, S. 2013. Lasten käsityksiä omasta arjesta. Pro gradu –tutkielma. Käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma, opettajankoulutuslaitos. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu: 05.04.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40931/lastenka.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Ahlholm, S. 2014. "Että jokainen lapsi saisi osallistua niillä taidoilla, joita hänellä on." Kasvattajien toiminta lasten osallisuudessa. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 14.4.2020. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/96158>.
- Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Nurmi, J-E.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. Uud. P. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alanen, L. 2009. Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, M 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa: Ruusu-vuori, J & Tiittula, L (toim.) 2005. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 145 – 162.
- Andersson, J. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin Soppaa ja sympatiaa – hankkeen avustushakemus 31.03.2017. Pdf-dokumentti, toistaiseksi ei julkaistu verkossa.
- Arene ry:n työryhmän selvitys sosiaalialan tilanteesta ja kehityksestä. 2017. Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren. Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Helsinki. Viitattu 12.4.2020 http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428.
- Aro, T.; Lyytinen, P. & Siiskonen, T. 2014. Havainnointi, arviointi ja tutkimuksiin ohjaaminen. Teoksessa Ahonen, T.; Aro, T.; Ketonen, T. & Siiskonen, T. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uud. Painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Aulanko-Jokirinne, T. 2019. Aivomittausten mukaan lasten keskittymiskyky kärsii hälyssä aikuisia enemmän. Uutinen Aalto-Yliopiston www-sivuilla. Viitattu: 14.04.2020. <https://www.aalto.fi/fi/uutiset/aivomittausten-mukaan-lasten-keskittymiskyky-karsii-halyssa-aikuisia-enemman>.
- Baram, T. Z.; Davis, E. P.; Glynn, L. M.; Karlsson, H.; Karlsson, L.; Kataja, E-L.; Korja, R.; Nolvi, S.; Sandman, C. A.; Sinervä, E.; Stern H. S. & Vegetabile, B. 2019. Across continents and demographics, unpredictable maternal signals are associated with children's cognitive function. *EBioMedicine* 46, August 2019, 256–263. Viitattu: 16.12.2019. <https://www.sciencedirect.com/journal/ebioMedicine>.
- Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Blades, M.; Spencer, C. & Waterman, A. 2004. Indicating when you do not know the answer: The effect of question format and interviewer knowledge on children's 'don't know' responses. *British Journal of Developmental Psychology* 2004, 22, 335–348. Viitattu: 25.02.2020. https://www.researchgate.net/publication/229542139_Indicating_when_you_do_not_know_the_answer_The_effect_of_question_format_and_interviewer_knowledge_on_children's_'don't_know'_responses.
- Bourguignon, M.; Choufani, G.; De Tiège, X.; Goldman, S.; Hari, R.; Hassid, S.; Jousimäki, V.; Niesen, M.; Vander Ghnist, M. & Wens, V. 2019. Cortical Tracking of Speech-in-Noise Develops from Childhood to Adulthood. *The Journal of Neuroscience*, April 10, 2019, 39 (15), 2938 – 2950. Viitattu: 05.03.2020. <https://www.jneurosci.org/content/jneuro/39/15/2938.full.pdf>.

Bowlby, J. 1988. *A Secure Base – Clinical Applications of Attachment Theory*. Lontoo: Routledge.

Böök, M-L. & Mykkänen, J. 2017. Moninaiset perheet ja varhaiskasvatus. Teoksessa Eerola-Pennanen, P.; Koivula, M. & Siippainen, A. (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus – oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy. E-kirja, 59–69.

Ekström, L.; Leppämäki, P. & Vilén, M. 2008. *Vuorovaikutuksellinen tukeminen*. 3., uudistettu painos. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy.

Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa Marjanen, P.; Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) *Pienten piirissä – Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 75–96.

Fonagy, P.; Gergely, G.; Jurist, E. & Target, M. 2004. *Affect regulation, mentalization and the Development of the Self*. New York: Other press.

Gissler, M. & Paananen, R. 2014. Hyvinvointi ulottuu sukupolvien yli. Teoksessa Lammi-Taskula J. & Karvonen S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 208–215.

Halme, N.; Kanste, O. & Perälä, M-L. 2013. Johtaminen, palvelut ja lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Halme, N.; Nykänen, S.; Perälä, M-L. & Salonen, A. 2011. Miten lasten ja perheiden palvelut vastaavat tarpeita? Vanhempien näkökulma. Raportti 36/2011. Tampere: Juvenes Print-Tampereen Yliopistopaino Oy Viitattu: 22.01.2020. <https://thl.fi/documents/10531/95613/Raportti%202011%2036.pdf>.

Halme, N. & Perälä, M-L. 2014. Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa Lammi-Taskula, J. & Karvonen, S. (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 216–227.

Harinen, J. & Kuronen, E. 2018. Osallistujien kokemuksia Soppaa ja sympatiaa hankkeesta. Amk-opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu: 09.12.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018121722031>.

Harju-Veijola, M.; Jokinen, K.; Kuronen, M.; Malinen, K.; Moilanen, S.; Notko, M.; Pirskanen, H. & Rautakorpi, S. 2013. Lapset kertovat perheestä – mitä kuulemme? Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Helakorpi, E. Pitkäniemi, L. & Pätsi, C. 2019. 4–5-vuotiaiden lasten syrjäytyminen päiväkotien vertaisryhmissä. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.02.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201905027355>.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helsingin yliopisto Avoin yliopisto. 2015. Nina Sajaniemi: Varhainen vuorovaikutus. Viitattu: 20.01.2020. https://www.youtube.com/watch?v=of4V_tbQm1A.

Hemminki, A. & Holopainen, H. 2018. Lasten osallisuus lasten ja aikuisten välisessä varhaiskasvatuksen vuorovaikutuksessa. *Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma / proseminaaritö*. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 03.05.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201805042459>.

Hilli, P.; Merikukka, M.; Ristikari, T. & Ståhl, T. 2017. Syrjäytymisen hinta – case investoinnin kannattavuuslaskelmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 82, 6/2017, 663–675. Viitattu: 24.02.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017121455844>.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudamus: Helsinki. E-Kirja.
- Hotari, K-E.; Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 117–132.
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa. –Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hyvärinen, S. 2018. Liite: Toimivan haastattelun yleisiä periaatteita. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-Kirja, 128–132.
- Hännikäinen, M. & Rasku-Puttonen, H. 2006. Johdanto: Päiväkoti ja koulu vuorovaikutuksellina yhteisöinä. Teoksessa: Karila, K.; Alasuutari, M.; Hännikäinen, M.; Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 11–16.
- Irtamo, M. Lasten osallisuus päiväkodin arjessa. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 14.4.2020. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/42792>.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 2001. Alle kouluikäisen lapsen maailma. 4., painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Juhila, K. 2014. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Kaikko, K. & Lähteinen, M. 2017. Järjestöt ja yritykset sosiaalipalvelujen tuottajina. Teoksessa Kananoja, A.; Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4. uud. Laitos. Helsinki: Tietosanoma Oy, 103–114.
- Kalland, M. & Salo, S. 2014. Lapsen mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 39–54.
- Kalland, M. 2014. Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 26–38.
- Kataja, E. 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa. Teoksessa Heikka, J.; Fonsén, E.; Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 56–79.
- Kauppi, A. & Takalo, A. 2014. Mentalisaation psykoanalyttiset juuret. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto, 8–25.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kettunen, A. & Ouninkorpi, H. 2017. Saa näkyä - ja kuulua! Lasten osallisuuden toteutuminen esiopetuksessa. Pro Gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kirmanen, T. 1999. Haastattelu lapsen ja aikuisen kohtaamisena – kokemuksia lasten pelkojen tutkimuksesta. Teoksessa Hujala, E.; Karila, K.; Kinos, J.; Niiranen, P.; Ojala, M. & Ruoppila, I. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 194–217.
- Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kokkonen, Y. & Myöhänen, U. 2020. WHO: Koronavirusepidemia on muuttunut pandemiaksi. Artikkelin Yle uutisten www-sivuilla 11.03.2020. Viitattu 28.3.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11252573>.

Korkman, J. 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-Kirja, 22–32.

Kossila, E. 2019. Tutkimus: Vanhemman ja lapsen välinen katkeamaton vuorovaikutus parantaa lapsen tunteiden säätelyä. Uutinen Yle-uutisten sivuilla 13.08.2019. Viitattu: 16.12.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10919575>.

Kärkkäinen, T. 2004. Koulutuksen ja lapsi-vanhempisuhteen yhteys elämässä selviytymiseen - Sosiaalinen perimä ja koulutuskulttuurisen pääoman eriytyminen sukupolvesta toiseen. Väitöskirja. Helsingin yliopiston soveltuvan kasvatustieteen laitos tutkimuksia 250. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu: 17.01.2020. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kay/sovel/vk/karkkainen/koulutuk.pdf>.

Laakso, M-L. 2014. Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen merkitys lapsen itsesäätelyn kehityksessä. Teoksessa Aro, T. & Laakso, M-L. (toim) Taaperosta taitavaksi toimijaksi, itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. 3. painos. Niilo Mäki Instituutti: Jyväskylä, 60–79.

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R.; Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29–51.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Annettu Helsingissä 8.2.2019. Saatavana sähköisenä osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190190>.

Lapsen oikeudet 2020 a. Lasten oikeuksien sopimus. Viitattu 5.1.2020. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.

Lapsen oikeudet 2020. Viitattu 5.1.2020. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/1955-2/>. <https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksienviikko/>.

Lapsiasia 2009. Lasten osallisuus ei ole pelkkää mielipiteiden selvittämistä. Tiedote 9/2009. Viitattu 14.4.2020. <http://lapsiasia.fi/tata-mielta/tiedotteet/tiedotteet-2009-2005/lasten-osallisuus-ei-ole-pelkkaa-mielipiteiden-selvittamista/>.

Larmo, A. 2010. Mentalisaatio – kyky pitää mieli mielessä. Duodecim 126, 6/2010, 616 – 622. Viitattu: 16.12.2019. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98674.pdf>.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Annettu Helsingissä 13.3.2007. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun keskusliitto 2020. Kaikille eväät elämään -avustusohjelma. Viitattu 5.5.2020. <https://www.lskl.fi/keskusliitto/organisaatio/evaat-elamaan/kaikille-evaat-elamaan/>.

Leikitään ja keskitytään 2020. Viitattu 12.4.2020. <https://www.keskitytaan.fi/>.

Linnavuori, H. 2007. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 313. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13389/9789513929404.pdf>.

Mannerheimin lastensuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin www-sivut. 2020. Viitattu: 03.02.2020. <https://varsinaissuomenpiiri.mll.fi/>.

Mattila, Kati-Pupita 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

MLL www-sivut 2019. Viitattu 1.11.2019. <https://www.mll.fi/>.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2018. Tutustumalla lapsi tulee näkyväksi – pienen lapsen kokemusten kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-Kirja, 92–101.

Mäkelä, J. 2013. Ehkäisevät palvelut kunniaan. Teoksessa Hastrup, A.; Hietanen-Peltola, M.; Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) 2013 Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: Tampere. Viitattu: 05.03.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-831-5>.

Mäkinen, P.; Raatikainen, E.; Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. 1.–2. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Mäntymaa, M. & Puura, K. 2012. Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.-2. painos. Helsinki: SanomaPro Oy, 17–27.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Pajulo, M. & Pyykkönen, N. 2012. Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa. Teoksessa Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.–2. painos. Helsinki: SanomaPro Oy, 71–93.

Pekkarinen, E.; Soini, A.; Tuukkanen, T. & Vogl, S. 2018. Lapsibarometri 2018. Lasten kokemustiedon keräämisen metodologisia kysymyksiä. Toimittanut Tuukkanen, T. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2018:4. Viitattu: 5.5.2020. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/11/LA_lapsibarometri2018_221118.pdf.

Pelastakaa lapset ry 2020. Lasten osallisuus. Viitattu 24.1.2020. <https://www.pelastakaa-lapset.fi/lapsen-oikeudet/lasten-osallisuus/>.

Pollari, K. & Toivonen, V. 2018. Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus. E-kirja, 73–89.

Rasku-Puttonen, H. 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa: Karila, K.; Alasuutari, M.; Hännikäinen, M.; Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111–125.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics oy.

Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Hujala, E.; Karila, K.; Kinno, J.; Niiranen, P.; Ojala, M. & Ruoppila, I. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena kustannus, 26–49.

Saarinen, S. 2016. Moni lapsi on yksinäinen. Lapsen maailma. Lastensuojelun Keskusliiton kausijulkaisu. 9/2016. Viitattu 5.4.2020. <https://lapsenmaailma.fi/teemat/kasvu/moni-lapsi-yksinaisen/>.

Sajaniemi, N.; Suhonen, E.; Nislin, M.; Mäkelä, J. E. 2015. Stressin säätely. Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saramäki, L. & Saari, H. 2017. Lapsinäkökulmainen tutkimus varhaiskasvatuksen laatutekijöistä. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.4.2020. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/54181>.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: Openings, opportunities and Obligations. *Children & Society* 2001:15. Viitattu 20.1.2020. https://www.researchgate.net/publication/233551300_Pathways_to_participation_Openings_opportunities_and_obligations.

Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecim* 120, 15/2004, 1866 – 1873. Viitattu: 16.12.2019. <https://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo94437.pdf>.

Sosiaalihuoltolaki. 2014. 30.12.2014/1301 muutoksineen. Viitattu: 04.11.2019. www.finlex.fi.

Sosiaali- ja terveysministeriö STM 2020. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 5.3.2020. <https://stm.fi/palvelut-perheille>.

Suomen perustuslaki. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavana sähköisenä osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Suoninen, E.; Pirttilä-Backman, A-M.; Lahikainen, A. & Ahokas, M. 2013. Arjen sosiaalipsykologia. 1. - 3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Särkelä, R. 2016. Järjestöt julkisen kumppanista markkinoiden puristukseen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen muutos sosiaalipalvelujen tuottajana vuosina 1990-2010. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 40. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Talentia 2017. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Viitattu: 24.03.2020. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>.

Tamminen, T. 2012. Tuula Tamminen: Lapsen ja lapsuuden puolestapuhuja. Teoksessa Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.-2. painos. Helsinki: SanomaPro Oy, 287–289.

Terävä, H. 2019. Yksi asia kertoo, että olet onnistunut vanhemmuudessa - ”Kun vanhemmat yrittävät liikaa, se kaikista tärkein voi unohtua.” Lastenpsykiatri Jukka Mäkelän haastattelu. Artikkelit Yle uutisten [www-sivuilla](http://www.sivuilla) 25.01.2020. Viitattu: 29.01.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10796733>.

Terävä, H. 2020. Emilia Särkinen leikki puoli tuntia päivässä vilkkaan poikansa kanssa, ja huomasi parissa kuukaudessa muutoksen lapsensa tunnereaktioissa. Artikkelit Yle uutisten [www-sivuilla](http://www.sivuilla) 05.02.2020. Viitattu 12.04.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11184563>.

THL 2020 a. Lapsen osallisuus. Viitattu 5.1.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>.

THL 2020 b. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuus. Viitattu 5.4.2020. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/nuorten-syrjailyminen/huono-osaisuuden-ylisukupolvisuus.

THL 2020 c. Kouluterveyskysely: Perheen yhteinen aika heijastuu vahvasti lapsen hyvinvointiin ja oppimiseen. Viitattu: 20.02.2020. <https://thl.fi/fi/-/kouluterveyskysely-perheen-yhteinen-aika-heijastuu-vahvasti-lapsen-hyvinvointiin-ja-oppimiseen>.

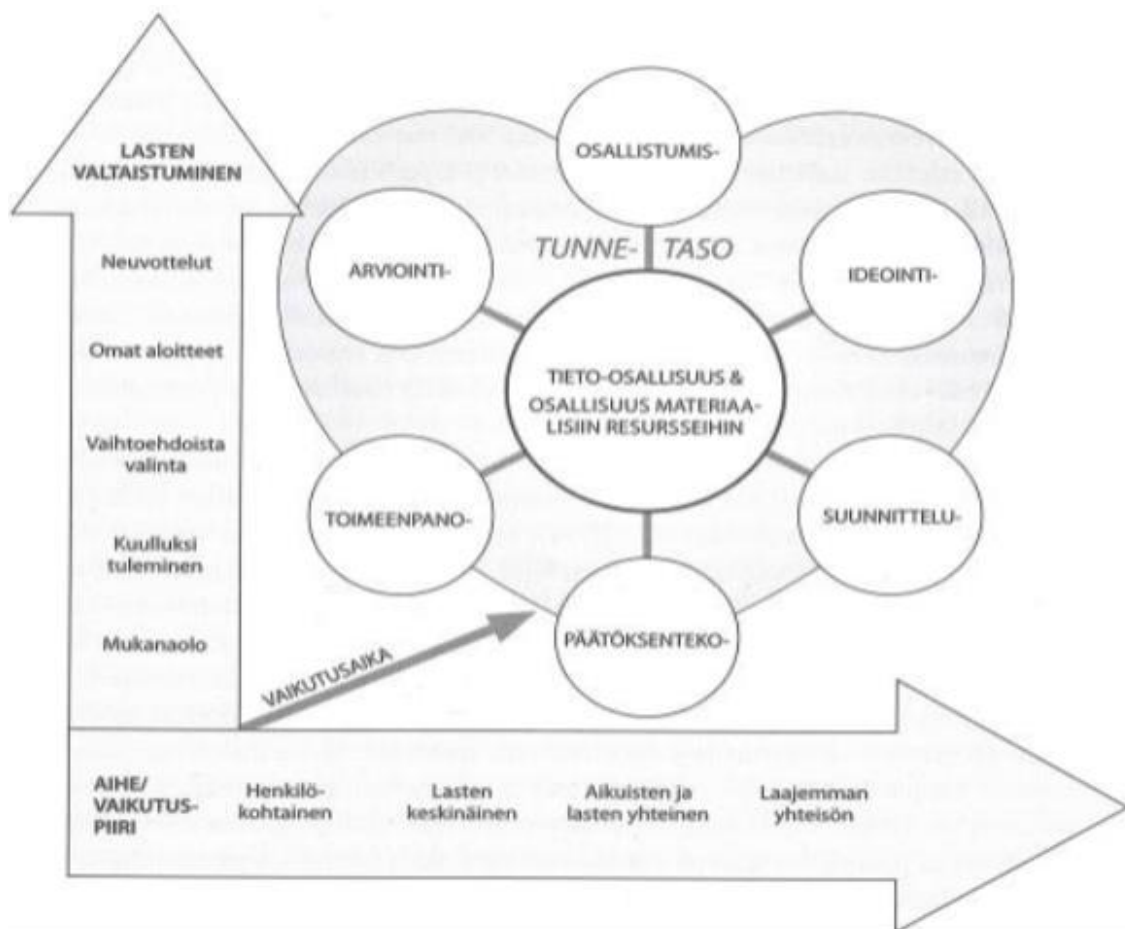
THL 2020 d. Peruspalvelut. Viitattu 5.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut>.

Thomas, N. 2002. *Children, Family and The State. Decision-Making and Child Participation*. Bristol: The Policy Press.

Tigersted, H. 2016. Leikki on lapselle toiminta numero yksi. Verraton. Adhd:n ja kehityksellisen kielihäiriön erikoislehti. Viitattu 28.3.2020. <https://www.aivoliitto.fi/verraton/artikkelit/leikki-on-lapselle-toiminta-numero-yksi/>.

- Tikkala, H. 2020. Hallitus sulkee koulut, rajojen sulkemisen valmistelu aloitetaan – Yle seurasi hetki hetkeltä. Uutisartikkeli Yle-uutisten sivuilla. Viitattu: 20.03.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11259549>.
- Tulensalo, H. 2015. Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. E-kirja.
- Turja, L. 2007. Lasten osallisuus kasvatustyön suunnittelussa ja kehittämisessä. Teoksessa Ikonen, O. & Virtanen, P. (toim.) Eriäinen oppija – yhteiseen kouluun. Jyväskylä: PS-Kustannus. 167–196.
- Turja, L. 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa: Turja, L. & Fonsén, E. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry, 30–47.
- Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 41–54.
- Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uud. Painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 38–55.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Viitattu: 21.03.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.
- Vasikkaniemi, T. 2013. Vanhempien työ, työn siirräntä kotiin ja lasten hyvinvointi – kohtaamisia tuulikaapissa. Väitöstudium. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 462. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 20.01.2020. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/41015/978-951-39-5080-4_vaitos16032013.pdf?sequence=1.
- Veini, T. 2013. Lasten kokemuksia ruokailutilanteista. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu: 09.12.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201308082128>.
- WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 – 11 March 2020. Artikkelin WHO:n www-sivuilla 11.03.2020. Viitattu: 20.03.2020. <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.
- Viitanen, M. 2011. Lasten kokemuksia tutkimushaastattelusta. Pro gradu –tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 5.4.2020. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/82966>.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. Viitattu: 9.12.2019. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Leena Turjan moniuloitteisen osallisuuden malli

Kuvio: Turja 2017, 48.

Teemahaastattelun runko

HAASTATTELURUNKOA

Tutkimuskysymykset ovat:

1. *Millaisia asioita lapsi pitää tärkeänä Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa?*
 2. *Millaisia kokemuksia lapsilla on oman osallisuutensa toteutumisesta Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa?*
 3. *Millaisia kokemuksia lapsilla on yhdessä vietetystä ajasta vanhempansa kanssa Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toiminnassa?*
- Alkuun lämmittelykysymyksiä: esim. mitä kuuluu? Miten sun päivä on tänään mennyt? Huomion kiinnittäminen positiivisesti lapseen, esim. Kiva paita...
 - Kerrotaan tutkimuksesta lapselle (tarkoitus), mitä tulee tapahtumaan (haastattelu kysytään kysymyksiä, mitä lapselta odotetaan), tutkitaan nauhuria... Lapsen kanssa käydään läpi, että hän voi vastata, ettei tiedä, voi lähteä milloin vaan, ei ole pakko vastata kaikkeen, jne.
 - Haastattelu alkaa: (Laitan nyt tämän nauhurin päälle), "Minkä ikäinen sinä olet?"

HAASTATTELU:

Piirustus:

Sanotaan lapselle: "Piirrä kuva täältä Soppaa ja sympatiasta". Millaisia asioita olet täällä tehnyt?" *Lapsi alkaa piirtämään ja samalla kysymme teemahaastattelun kysymyksiä

Kysymykset:

TEEMA1: LAPSELLE TÄRKEÄÄ

- Kerro, millaista on tulla tänne Soppaa ja sympatiaan? (Mitä tutut aikuiset tekevät, kun tulet tänne?)
- Mitä täällä Sopassa ja sympatiassa tehdään?
- Mitä tykkäät tehdä täällä?

- Onko jotain sellaista, josta et täällä tykkää?

TEEMA2: LAPSI & VANHEMPI

- Kenen kanssa tulet tänne Soppaan ja sympatiaan?
- Millaista on, kun (oma aikuinen/ lapsen kertoma henkilö) on mukana? (Miksi?)
- Kenen kanssa olet täällä Soppaa ja sympatiassa? / Kenen kanssa vietät aikaa täällä Soppaa ja sympatiassa?
- Kerro mitä teette täällä yhdessä?
- Kerro miksi käynte täällä? / Mitä ajattelet, että miksi käynte täällä? / Onko sinulle kerrottu miksi käynte täällä?

TEEMA3: OSALLISUUS

- Kerro, mitä sinä saat päättää täällä? (Jatkokysymyksiä: Kuka päättää, milloin askarrellaan? Kuka päättää, mitä leikitään?)
- Jos sinulla on jotakin asiaa, kuka kuuntelee täällä sinua? Mistä tiedät, että sinua kuunnellaan?
- Millaisista asioista aikuiset kysyvät mielipiteitä lapsilta?

Lopuksi, kun lapsen piirustus on valmis, lasta pyydetään kertomaan, mitä hän on piirtänyt. Esitetään tarkentavia kysymyksiä (mitä tuossa tapahtuu, jne. kerro lisää).

Haastattelun lupalomake

Tutkimuslupa lapsen huoltajalta

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita Turun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyönämme tutkimusta ”Lasten kokemuksia Soppaa ja sympatiaa -hankkeesta”. Lasten kokemuksia selvittääksemme haastatteleme tutkimukseen luottamuksellisesti toimintaan osallistuvia 4–6 -vuotiaita lapsia. Tutkimme, mitkä asiat ovat Soppaa ja sympatiaa -hankkeen toimintakerroilla lapselle tärkeitä, millaisia kokemuksia hänellä on toteutuneesta osallisuudestaan hankkeessa ja millaisia kokemuksia hänellä on yhdessä vanhemman kanssa Soppaa ja sympatiaa -toimintakerroilta.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, mutta tärkeää, jotta mahdollisimman monen lapsen kokemukset Soppaa ja sympatiaa -toiminnasta tulee huomioitua tutkimuksessa! Tulemme äänittämään haastattelut, jotta voimme analysoida vastauksia opinnäytetyötä kirjoittaessa. Äänitteitä käytetään vain tutkimustarkoituksiin, eli kukaan muu kuin me opinnäytetyön tekijät, ei tule kuulemaan äänitteitä. Hävitämme äänitteet analysoinnin jälkeen asianmukaisesti. Vastauksia käsitellään luottamuksellisesti, eikä valmiissa, julkaistussa opinnäytetyössä tule ilmenemään kenenkään vastaajan nimeä tai muita henkilöllisyyden paljastavia tietoja. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua keväällä 2020 ja valmis opinnäytetyö tutkimustuloksineen julkaistaan myös netissä.

Lapseni _____

- SAA osallistua tutkimukseen
- EI saa osallistua tutkimukseen

Paikka ja päiväys

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Yhteistyöterveisin

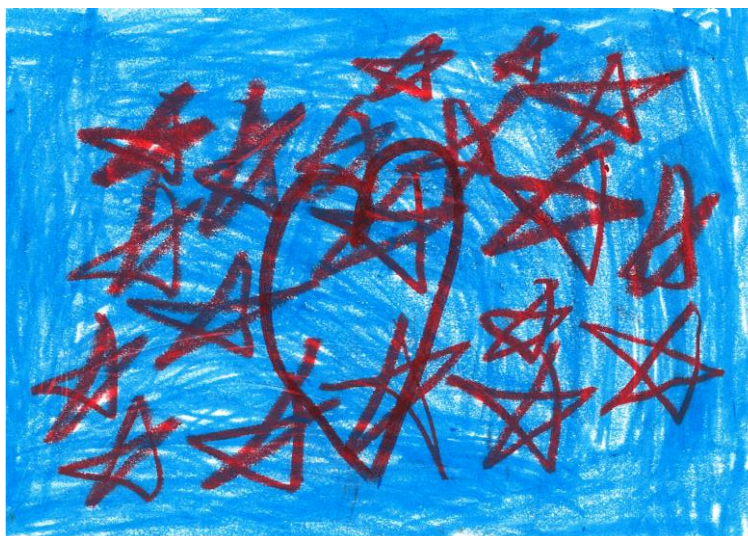
Noora Aaltonen, Katja Karro ja Amanda Katvesoja

Lasten piirustukset

Kuva 1

Lapsi 6v [H2]. ” ö ööm onko se noi kaikki lapset leikkii munkaan”

Kuva 2

Lapsi 7v [H4]. ” Tähtiä taivaasta ja sit on sinistä ja sit on tää sydän tarkoittaa et tääl on ollu parasta.”